

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 16 (4971) 27 красавіка 2018 г.

ISSN 0024-4686

«Нам засталася

10 тамоў

Святлізм сям'і

спадчына...»

Івана Навуменкі

Івановых

стар. 4

стар. 5

стар. 12

16+

Трэба жыць...

У родны горад —
са сталіцы

Гэтымі днямі рэха чарнобыльскай катастрофы чуецца гучней... Тыя, хто бываў на поўдні Гомельшчыны ў пачатку 90-х, адчуваў ад убачанага вялікі боль. Вёскі, кінутыя жыхарамі... Адзінокія вокны з фіранкамі, на сталі — хлебніца, у агародчыках вабяць вока першацветы... Здаецца, людзі толькі выйшлі з хат па нейкіх неадкладных справах. Сумная старонка нашай гісторыі. Але трэба жыць...

Дзяржаўныя чарнобыльскія праграмы, маштабныя ахоўныя меры спрыялі навядзенню парадку на землях, якія засталіся без гаспадароў. Гэтыя захады дазволілі паспяхова вырашаць задачы аховы здароўя, падтрымліваць вытворчасць прадуктаў харчавання, якія адпавядаюць неабходным стандартам. Таму што жыццё ідзе — і перамагае там, дзе, здавалася б, гэта немагчыма.

Яно пацвярджае: чалавек прырастае да сваёй зямлі, як бы балюча ёй ні было, імкнецца быць ёй карысным. Напрыклад, у Хойніцкім раёне са 115 маладых спецыялістаў, якія размеркаваліся сюды ў 2015 годзе, 75 засталіся працаваць тут і надалей. Штогод у раёне будуць па адным доме на 40—60 кватэр для перспектыўнай моладзі. Атрымала такую кватэру і рэжысёр Паліна Ходас, якая нарадзілася праз восем гадоў пасля катастрофы на ЧАЭС у Хойніках. Любоў да творчасці абудзіла ў ёй настаўніца Лілія Краўчанка. Год таму дзяўчына скончыла Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў. У родны горад са сталіцы вярнулася без шкадаванняў.

Працяг на стар. 11 ►

Фота Анатоля КЛЕШЧУКА.

На фота: жыццё ў вёсцы Дворышча Хойніцкага раёна.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 1 8016

Акіэнты тыдня:

краіна

На гэтым тыдні Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка выступіў з Пасланнем беларускаму народу і Нацыянальнаму сходу. «Галоўная мэта застаецца нязменнай — мы будзем дзяржаву для народа», — падкрэсліў Прэзідэнт. На першы план выходзіць задача ўмацаваць эканоміку і прымножыць дабрабыт грамадзян, падкрэсліў кіраўнік дзяржавы. «Пры гэтым трэба памятаць, што квітнеючай можа быць толькі тая краіна, дзе існуе баланс адказнасці дзяржавы і грамадства за выкананне сваіх абавязкаў, дзе кожны клапаціцца не толькі пра сябе, але і пра Радзіму», — адзначыў Прэзідэнт.

Бяспека краіны — у аднасці народа, моцнай унутранай і знешняй палітыцы дзяржавы. «Стабільнасць і з'яднанасць грамадства, яго аднасць даліся нам нялёгка. Нам ёсць што губляць. І ёсць што абараняць. Усвядоміць гэта лепш своечасова», — звярнуў увагу кіраўнік дзяржавы. Ён падкрэсліў, што адказнасць за мір і парадак — на кожным жыхары Беларусі: пачынаючы з уласнай сям'і, дома, горада або вёскі і заканчваючы краінай. «Калі мы разам — толькі тады мы сіла. І зможам процістаяць любым выклікам», — упэўнены Аляксандр Лукашэнка.

У XXII Міжнароднай спецыялізаванай выстаўцы «СМІ ў Беларусі», якая адбудзецца 3—5 мая, возьмуць удзел 50 экспанентаў, паведамліў ў Міністэрстве інфармацыі Рэспублікі Беларусь. Будуць прадстаўлены каля 400 сродкаў масавай інфармацыі з Беларусі, Расіі, Украіны, Казахстана, Латвіі, Літвы, Польшчы, Кітая, Турцыі і іншых краін. Навіна сёлетняй выстаўкі СМІ — Дзень рэгіянальнай прэсы, які пройдзе 4 мая.

Амаль 300 гісторыка-культурных каштоўнасцей нашай краіны могуць стаць турыстычнымі аб'ектамі, паведаміў журналістам міністр культуры Юрый Бондар. На яго думку, крыніцы фінансавання для гэтага могуць быць розныя: прыватныя інвестыцыі, мясцовыя бюджэты. У аграгарадку Сноў Нясвіжскага раёна разглядалася рэканструкцыя палацава-паркавага ансамбля Рдултоўскіх. Перспектывы палаца абмеркавалі старшыня Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь Міхаіл Мясніковіч, міністр культуры Юрый Бондар, прадстаўнікі Мінбудахтэктуры і мясцовых улад. Будучыня палаца абмяркоўвалася з улікам развіцця Нясвіжскага раёна, багатага на гісторыка-культурныя каштоўнасці. У сувязі з гэтым Юрый Бондар адзначыў перспектывнасць уключэння палаца Рдултоўскіх у своеасаблівае Нясвіжскае залатое турыстычнае кальцо.

У Лондане адбылася дзясятая цырымонія ўзнагароджання «Дыпламат года», якая арганізуюецца лонданскім часопісам «Дыпламат» і дыпламатычным корпусам у брытанскай сталіцы. Узнагародай «Дыпламат года» ад рэгіёна Еўразіі быў уганараваны Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Беларусі ў Злучаным Каралеўстве Вялікабрытаніі і Паўночнай Ірландыі Сяргей Алейнік, паведамліў ў прэс-службе МЗС Беларусі. У мерапрыемстве ўзялі ўдзел кіраўнікі дыпламатычных місій і міжнародных арганізацый, старшыя дыпламаты, палітыкі і бизнесмены. Кандыдатуры ўзнагароджаных дыпламатаў вызначаліся шляхам галасавання сярод саміх дыпламатаў.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Паэзія — госця нябесная

Адкуль прыходзіць слова да паэта? Гэта пытанне вечнае, як вечная сама Паэзія. Але колькі ні спрачацца, усе згаджаюцца ў адным: паэтычнае слова дапамагае зазірнуць за далягляд звыклага ладу жыцця...

З такіх разважанняў пачалася сустрэча з паэтэсамі Вольгай Сакаловай і Інай Фраловай у каледжы прамысловасці і будматэрыялаў.

Асабліва прыемна для пісьменнікаў, што імпрэза прайшла ў фармаце творчага дыялогу. Паэтэсы чыталі вершы, адказвалі на пытанні, якія ставіліся па-даросламу глыбока. Пасля і гледачы далучыліся да размовы. Дыяпазон тэм вельмі шырокі: ад сумных падзей ваеннага ліхалецця да незвычайных, нават камічных здарэнняў у штодзённасці. Так, Вольга Сакалова, распавядаючы пра родную вёсачку Азарычы, згадала пра страшэнную знаходку — дзіцячыя чаравічкі — на месцы, дзе раней

размяшчаўся канцэнтрацыйны лагер, а Іна Фралова, згадаўшы Хатынь, расказала пра жahlівыя моманты, якія перажыла яе сям'я падчас вайны. Прачытала верш «Шунёўка» пра вёсачку ў Докшыцкім раёне, якую 22 мая 1944 года а 4-й гадзіне раніцы спасціг лёс Хатыні. Закранулі тэму малой радзімы, сяброўства, каханьня...

Былі прадстаўлены аўтары з кніжнай серыі «Мінскія маладыя галасы», што заснавана Мінскім гарадскім аддзяленнем СПБ. Іна Фралова, як супрацоўнік МГА СПБ, расказала пра работу з маладымі літаратарамі.

Гэту сустрэчу арганізавалі выкладчыцы беларускай і рускай мовы Таццяна Батура і Вольга Шчэрба. Нягледзячы на тое, што ў навучальнай установе літаратура не профільны прадмет, цікавасць да прыгожага пісьменства, да паэтычнага слова існуе.

Ганна СТАРАДУБ

РАЗМОВА ПА СУТНАСЦІ

У межах круглага стала «25 гадоў удзелу Беларусі ў Еўрапейскай культурнай канвенцыі» абмеркавалі шырокі спектр пытанняў. Супрацоўніцтва Рэспублікі Беларусь і Савета Еўропы ў сферы культуры, развіццё народнай дыпламатыі, адукацыйны кампанент Еўрапейскай культурнай канвенцыі ва ўмовах беларускага ўніверсітэта — гэтыя і іншыя пытанні сталі тэмай для грунтоўнай размовы.

Яна адбылася ў філіяле Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь — Музеі сучаснай беларускай дзяржаўнасці. Арганізатарамі мерапрыемства выступілі Міністэрства культуры, Нацыянальны гістарычны музей і Інфармацыйны пункт Савета Еўропы ў Мінску.

Удзельнікаў круглага стала віталі генеральны дырэктар Савета Еўропы па пытаннях дэмакратыі Сняжана Самарджыч-Маркавіч, намеснік міністра культуры Рэспублікі Беларусь Аляксандр Яцко.

— Цеснае і прадуктыўнае супрацоўніцтва дазволіла нам больш даведацца пра вашу немалую, па еўрапейскіх мерках, краіну, яе культуру, далучыць да ўдзелу ў розных агульнаеўрапейскіх праектах, — падкрэсліла Сняжана Самарджыч-Маркавіч. Асабліва важным яна назвала пілотны праект Савета Еўропы і Еўрапейскага саюза COMUS, які мае на мэце развіццё ўрбаністычных стратэгіяў малых гістарычных гарадоў з

абавязковым далучэннем мясцовага насельніцтва.

Дарэчы, прадстаўнік Беларусі ў праекце COMUS — багаты на гістарычную спадчыну горад Мсціслаў. На думку Сняжаны Самарджыч-Маркавіч, гэты факт стаў адмысловым палітычным і ў той жа час культурным пасланнем, што не толькі вялікія, але і малыя гарады сёння могуць жыць паўнацэнным жыццём пры ўмове актыўнага ўдзелу ў ім грамадзянскай супольнасці.

У дыскусіі ўзялі ўдзел дырэктар Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь Павел Сапоцька, старшыня Беларускага фонду культуры Тадэвуш Стружэцкі, старшыня Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі Ніна Іванова, загадчык кафедры міжкультурных камунікацый Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў Ірына Варановіч і іншыя.

З удзячнасцю

Творчы вечар, прысвечаны юбілейнай даце паэта — яго 75-годдзю, прайшоў у Сольскім Доме культуры. Сабраліся аматары і прыхільнікі творчасці Мар'яна Дуксы. Многім хацелася выказаць словы пашаны, падзякі, захаплення.

Намеснік старшыні Сморгонскага райвыканкама Генадзь Бычко згадаў: радзіма — не там, дзе паэт нарадзіўся, а там, дзе наканавана пражыць больш за 40 гадоў, дзе нарадзіліся яго дзеці, унукі. І лепшыя творы. З гэтым пагадзіўся віноўнік урачыстасці.

Словы ўдзячнасці прагучалі і ад начальніка аддзела ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Ганны Джумковай. З кветкамі і падарункамі завіталі на ўрачыстасць супрацоўнікі раённай бібліятэкі, Цэнтра культуры, залескага музея-сядзібы М. К. Агінскага. Віншаванні даслалі калегі па паэтычным цэху з Мінска і Гродна.

Ала КЛЕМЯНОК

У сваіх дакладах удзельнікі распавялі як пра перспектывы ініцыятывы ў кантэксце міжнароднага культурнага супрацоўніцтва Беларусі, так і праблемы ў гэтай сферы. А іх, як высветлілася, нямала. Па словах Тадэвуша Стружэцкага, пры ўсіх дасягненнях у папулярызаванні культуры Беларусі ў свеце патэнцыял культурнай дыпламатыі выкарыстоўваецца па-ранейшаму слаба і краіна вельмі многа губляе ад гэтага. Практычна ўсе ўдзельнікі круглага стала адзначылі, што адна з галоўных праблем у пра-

соўванні культуры Беларусі ў свеце — адсутнасць камунікацый, належнага дыялогу паміж рознымі структурамі ў межах нашай краіны. Падчас размовы выступоўцы агучылі і канкрэтныя прапановы. Адна з іх — фарміраванне культурна-выставачнага патэнцыялу, каб беларускія дэлегацыі, якія выезджаюць за мяжу, мелі інфармацыйныя матэрыялы пра Беларусь з мэтай расказаць пра краіну як мага больш.

Вікторыя АСКЕРА, фота аўтара

На фота: генеральны дырэктар Савета Еўропы па пытаннях дэмакратыі Сняжана Самарджыч-Маркавіч і намеснік міністра культуры Рэспублікі Беларусь Аляксандр Яцко падчас круглага стала «25 гадоў удзелу Беларусі ў Еўрапейскай культурнай канвенцыі».

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

27 красавіка — на імпрэзу літаратурнага аб'яднання «Польмя» з удзелам пісьменнікаў МГА СПБ (а 17.00).

27 красавіка — у Тэатр беларускай драматургіі на імпрэзу, прысвечаную Дню памяці чарнобыльскай трагедыі, з удзелам пісьменнікаў МГА СПБ (а 18.00).

28 красавіка — у Школу юнага паэта пры Мінскім гарадскім аддзяленні СПБ (а 12.00).

28 красавіка — на сустрэчу з Наталіяй Касцючэнкай, прысвечаную Дню памяці чарнобыльскай трагедыі, у СШ № 53 (а 12.00).

2 мая — на сустрэчу з пісьменнікамі аддзялення ў СШ № 31 г. Бабруйска (а 14.00).

3 мая — на прэзентацыю кнігі Ніны Галіноўскай «Вясёлая пясочніца» ў дзіцячую бібліятэку № 15 (а 12.00).

4 мая — на фінал конкурсу чытальнікаў паэзіі Беларусі ў Літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа (а 16.00).

4 мая — на літаратурна-музычную сустрэчу з Вольгай Шпакевіч «У родным слове — родная мелодыя» ў музычную школу № 1 (а 18.00).

Брэсцкае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

28 красавіка — на адкрыццё літаратурнага салона «Музыка. Жывапіс. Паэзія» і творчую сустрэчу «Прадчуванне любові» ў цэнтральную гарадскую бібліятэку імя А. С. Пушкіна (а 16.00).

Віцебскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

3 мая — на юбілейную імпрэзу Тамары Красовай-Гусачэнкай «Праз гарады і гады» ў Віцебскую цэнтральную гарадскую бібліятэку імя М. Горкага (а 15.00).

3 мая — на сустрэчу з Галінай і Сяргеем Трафімавымі «Таёмнае і загадкае ў свеце прыроды» ў СШ № 1 г. Драгічына (а 10.15).

3 мая — на прэзентацыю серыі кніг «Апавяданні Дзеда Прыродаведа» Галіны і Сяргея Трафімавых у гімназію г. Драгічына (аб 11.15).

3 мая — на сустрэчу Галіны і Сяргея Трафімавых з настаўнікамі пачатковых класаў Драгічынскага раёна ў СШ № 1 (а 12.30).

Гродзенскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

29 красавіка — на сустрэчу з Лінай Багданавай у межах традыцыйнай грамадска-літаратурнай акцыі «Творы і творцы» ў Гродзенскую абласную навуковую бібліятэку імя Я. Ф. Карскага (аб 11.00).

Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

27 красавіка — на прэзентацыю новай кнігі Сяргея Данілава «Рады жанціны» з удзелам Міколы Леўчанкі ў канферэнц-залу раённага цэнтра культуры г. Бышава (а 13.00).

30 красавіка — на пасяджэнне літабданання «Натхненне» МДУ імя А. А. Куляшова, прысвечанае творчасці Васіля Фёдарова (аўд. 353) (а 14.00).

4 мая — на гадзіну памяці «Вогненныя сёстры Хатыні» ў Магілёўскую абласную бібліятэку імя У. І. Леніна з удзелам Алеся Казека (а 14.00).

АХВЯРУЮ СВАІМ «Я»

Чаму творы Максіма Гарэцкага і сёння ўспрымаюцца вельмі востра?

Культурныя праекты, прымеркаваныя да 125-годдзя з дня нараджэння Максіма Гарэцкага, прэзентаваны падчас міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі XXVI Гарэцкія чытанні. Галоўны рэдактар выдавецтва «Мастацкая літаратура» Віктар Шніп і акадэмік Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Радзін Гарэцкі прадставілі кнігу «Максім Гарэцкі. Вернасць высокім ідэалам». У выданні змешчаны ўспаміны пра Максіма Гарэцкага, напісаныя яго сваякамі і студэнтамі, а таксама мастацкія творы, сярод якіх апавесці «Дзве душы» і «На імперыялістычнай вайне». Як і ў іншых кнігах юбілейнай серыі, у выданні шмат фотаздымкаў і іншых ілюстрацый.

Супрацоўнікі Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры расказалі пра перасоўную выстаўку «Максім Гарэцкі "Ахвярую сваім «Я»» у мінскай бібліятэцы-філіяле № 14 імя Ф. Багушэвіча. Экспазіцыя ахоплівае ўсе перыяды жыцця і творчасці Максіма Гарэцкага, для яе афармлення скарыстаны фотаздымкі, цытаты з лістоў і «Камароўскай хронікі» Максіма Гарэцкага, успамінаў Гаўрылы Гарэцкага. Значная ўвага прысвечана сямі і пісьменніку, у прыватнасці Гаўрылу Гарэц-

каму, бо жыццёвыя шляхі двух братоў ішлі побач на працягу многіх гадоў.

«Сёлета адзначаецца заканчэнне Першай сусветнай вайны, таму асобны раздзел выстаўкі — "Праўда вайны Максіма Гарэцкага" — прысвечаны разгляду яго прозы ў кантэксце еўрапейскай літаратуры — творчасці Яраслава Гашака, Анры Барбюса, Эрыха Марыі Рэмарка. У гэтым аспекце творы М. Гарэцкага аналізавалі як сучасныя літаратуразнаўцы, так і крытыкі 1920-х гадоў», — адзначыла Паліна Саўген, старшы навуковы супрацоўнік навукова-асветніцкага аддзела Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры.

Супрацоўнікі музея спадзяюцца прадставіць выстаўку за мяжой, а таксама ў беларускіх гарадах, дзе жылі, вучыліся, працавалі браты Гарэцкія.

Як адзначыў пісьменнік, старшыня Грамадскай назіральнай камісіі пры Міністэрстве культуры Рэспублікі Беларусь па ахове гісторыка-культурнай спадчыны Анатоль Бутэвіч, сёлета ў праграме канферэнцыі пераважаюць даклады, у якіх творчасць М. Гарэцкага разглядаецца ў шырокім гістарычным і літаратурным кантэксце. У значнай ступені гэта тлумачыцца цікавасцю навукоўцаў да падзей стагадовай даўніны: Кастрычніцкай рэвалюцыі, сацыяльна-палітычных пераўтварэнняў 1917—1918 гг.

«Выключная, каштоўная якасць таленту Максіма Гарэцкага — гэта здольнасць зазірнуць у заўтрашні дзень, ацаніць вынікі гістарычнага працэсу. Яго апавяданні як бы загадзя абвяргаюць магчымыя ідэалагічныя схемы і характарыстыкі. Гэтыя творы і сёння ўспрымаюцца вельмі востра. У чытача, які не звяртае ўвагу на датаванне твораў, можа з'явіцца ўражанне, што яны напісаны не ў 1920-я гады, а ў 1990-я, сучасным празаікам, які вызваліўся ад многіх ілюзій і штампавых навязаных афіцыйна ў дачыненні да такіх тэм, як рэвалюцыя, грамадзянская вайна, нацыянальнае пытанне», — адзначыла падчас пленарнага даклада доктар філалагічных навук Тамара Тарасова.

Равесніца Максіма Гарэцкага была яго жонка Леаніла Чарняўская — пісьменніца і перакладчыца, выдатны беларускі педагог. Доклад, прысвечаны яе творчасці, быў прадстаўлены падчас пленарнага пасяджэння.

Юлія ШПАКОВА

Люстэрка тыдня:

свят

Галівудская кінастужка «Таёмнае жыццё Уолтэра Міці» выходзіць у беларускай агуцы ў новым сезоне «Беларускіх ўікендаў». Гісторыя офіснага супрацоўніка Уолтэра Міці, ролю якога выконвае папулярны камедыіны актёр Бэн Стылер, загучала на беларускай мове дзякуючы пастаяннаму актёрскаму складу праекта «Кінаконг» (артысты Павел Харланчук, Святлана Цімохіна, Алесь Малчанаў, Дзмітрый Бейнарт-Саладуха), а таксама новым удзельнікам ініцыятывы — тэлеведучаму Яўгену Перліну, музыкантам Аляксандру Памідораву і Паліне Цімохінай, лідэру гурта NAVIBAND Арцёму Лук'яненка. Паглядзець стужку на роднай мове можна будзе з 27 па 29 красавіка ў кінатэатры «Масква» і з 29 красавіка па 1 мая ў кінатэатры *Velcom cinema*.

Афіцыйны сайт музея Ватыкана па ведамляе, што ў межах новай акцыі *Notturmi d'arte 2018* («Ночы мастацтва») турысты, пільныя якіх не спыняецца ў сценах комплексу, могуць паглядзець на культурную скарбніцу каталіцтва яшчэ і ўночы. У перыяд з 20 красавіка па 26 кастрычніка кожную пятніцу наведвальнікам прапануюць ввечэрнія экскурсіі па музеях Ватыкана па асобных квітках, якія можна загадзя набыць на сайце. Акрамя магчымасці аглядаць музейны комплекс Ватыкана ў ввечэрні час (а гэта знаёмства з унікальнымі экспанатамі, бо на тэрыторыі музея захоўваюцца найкаштоўнейшыя творы мастацтва, якія пачалі збіраць яшчэ ў XVI стагоддзі), арганізатары імпрэзы прапануюць турыстам адмысловую канцэртную праграму.

У Домскім саборы галандскага горада Утрэхт, які быў збудаваны ў XIII—XIV стагоддзях, званар Мальгоша Фібіх ушанавала памяць папулярнага шведскага музыканта *Avicii*, выканаўшы тры яго песні на 14 званых вагаў у 32 тоны. Спладарыня Фібіх ужо аддавала такім спосабам даніну павагі памерлым музыкам: на вежы Домскага сабора гучалі песні ў гонар вакаліста *Linkin Park* Чэстэра Бенінгтана і спевака Дэвіда Боуі, а ў 2014 годзе выканаўца арганізавала для жыхароў Утрэхта цэлы канцэрт з песень *ABBA*. *Avicii* — шведскі прадзюсар, музыкант і дыд-жэй Цім Берглінг, чыя музычная кар'ера пачалася яшчэ ў 2006 годзе, — пайшоў з жыцця напярканцы красавіка ва ўзросце 28 гадоў.

Падчас сустрэчы з журналістамі рэжысёр Джэймс Кэмеран распавёў, што распачалася работа над працягам фантастычнай кінастужкі «Аватар», якая выйшла на экраны ў 2009 годзе і стала самым касавым фільмам у гісторыі (даходы ад праекта карціны перавышаюць 2,7 млрд долараў). Так, ужо гатовыя сцэнарыі ўсіх чатырох запланаваных фільмаў серыі, а здымкі «Аватара 2» і «Аватара 3» вядуць ужо каля 100 дзён. Прэм'ера гэтых карцін запланавана на 2020 і 2021 гады, а чацвёртую і пятую часткі фанатны стужкі будуць чакаць у 2024 і 2025 гадах. Перад працягам серыі стаць высокай планка: першы «Аватар» атрымаў прэмію «Оскар» у трох катэгорыях і два «Залатыя глобусы».

Агляд цікавінак ад Дар'і ЧАРНЯЎСКАЯ

Спірыдон Собаль: Стыў Джобс свайго часу

Выданне першых кніг на Магілёўшчыне звязана з дзейнасцю выбітнага беларускага друкара Спірыдона Собаля (нарадзіўся каля 1580—1590 у Магілёве). Менавіта ён выдаў адзін з першых на землях сучаснай Беларусі «Буквар». Днямі ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры адкрылася часова выстаўка «Беларускі друкар Спірыдон Собаль», прысвечаная выдатнаму асветніку.

Арганізатары выстаўкі імкнуліся адлюстравць яго кнігадрукарскі шлях і радавод. На вітрынах можна пабачыць рэдкія выданні XVII ст. з друкарняў Спірыдона Собаля ў Кіеве, у Магілёўскім брацкім манастыры, а таксама Богаяўленскай друкарні ў Куцейне.

Праект падрыхтаваны разам з Музеем гісторыі Магілёва, Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі, Цэнтральнай навуковай бібліятэкай імя Я. Коласа НАН Беларусі і Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь.

— Выстаўка — гэта наша сумесная ідэя з дырэктарам музея гісторыі беларускай літаратуры Зміцерам Яцкевічам, — адзначаў дырэктар Музея гісторыі Магілёва Аляксей Бацкоў. — Асоба Собаля — нацыянальнага маштабу, якую мы ўсё яшчэ адкрываем. Часам здаецца, што, разважаючы пра яго, мы гаворым толькі пра мінуўшчыну: нібыта дзейнасць друкара дайшла да нас парасткамі, артэфактамі. Але цяпер мы сведкі, як гэта асоба

Фота: Аляксандра Савана.

ванне. Далей гісторыя адкрывалася праз імёны, помнікі, падзеі, якімі пачыналі ганарыцца ўсё большы: праз доўгі працэс самаспасціжэння і паўстала беларуская нацыя.

— Асоба Спірыдона Собаля ў гэтым працэсе знакавая, — перакананы Алесь Суша. — Як і 400-годдзе беларускага буквара — кнігі, праз якую чалавек адкрываў дзверы ў свет разумнага жыцця, агульнахрысціянскіх і інтэлектуальных каштоўнасцяў таго часу. Праз якую вучыліся не толькі пісьму, але і быць чалавекам.

Выстаўка адрасавана тым, хто цікавіцца гісторыяй Айчыны, пісьма, друку, а таксама ўсім, хто неабыхавы да культуры роднага краю.

Яна БУДОВІЧ

НОТЫ — ДЛЯ НАРОДА

Падчас мерапрыемства, прысвечанага Сусветнаму дню кнігі і аўтарскага права, а таксама Міжнароднаму дню інтэлектуальнай уласнасці, Нацыянальная бібліятэка Беларусі падпісала дамову аб перадачы правоў на выкарыстанне лічбавых копіяў рукапісаў нот беларускага кампазітара Уладзіміра Кандрусевіча ў сваіх інфармацыйных рэсурсах.

Намеснік дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі па інфармацыйных рэсурсах Таццяна Кузьмініч запэўніла прысутных, што Уладзімір Кандрусевіч перадае сваю музычную спадчыну ў самыя надзейныя рукі, дзе ноты кампазітара будуць выкарыстоўваць найлепшым чынам і захаваюць для нашчадкаў. Творчыя набыткі аўтара музыкі да балета «Мефіста», мюзіклаў «Шклянка вады», «Джулія», «Соф'я Гальшанская», «Байкер» ды іншых маюць вялікае значэнне для культуры Беларусі: нездарма Уладзімір Кандрусевіч —

лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі 2016 года за значныя дасягненні ў галіне тэатральнага і музычнага мастацтва.

Госці імпрэзы пазнаёміліся з жыццёвым і творчым шляхам кампазітара: адмысловы фільм распавёў пра перыяд навучання ў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага, пра размеркаванне ў Вялікі тэатр оперы і балета, пра вучобу на кампазітарскім аддзяленні і шлях да тэатра, прадэманстраваў фрагменты канцэртаў ды ўрыўкі з балета «Мефіста», мюзікла «Байкер». Тэатральны досвед творцы вялікі: за яго плячыма — музыка больш як да 200 спектакляў у Беларусі і за яе межамі. Пастаноўкі з кампазіцыямі Уладзіміра Кандрусевіча ідуць на вядучых тэатральных пляцоўках краіны: у Дзяржаўным акадэмічным Вялікім тэатры оперы і балета Беларусі, Беларускім дзяржаўным акадэмічным музычным тэатры, Нацыянальным акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы, Нацыянальным акадэміч-

ным драматычным тэатры імя Максіма Горькага ды іншых.

Адзначаць перадачу нот у агульнае карыстанне прыйшла народная артыстка Беларусі, салістка мінскага музычнага тэатра Наталля Гайда. Разам з Уладзімірам Кандрусевічам яна падрыхтавала для аўдыторыі сюрпрыз: пад акампанемент кампазітара выканала напісаную для яе партыю з першага беларускага нацыянальнага мюзікла «Соф'я Гальшанская».

Нацыянальная бібліятэка звярнула ўвагу і на навуковы бок праблемы парушэння аўтарскіх правоў. У зале адукацыйных тэхналогій прайшоў семінар «Капірайт: заканадаўчыя нормы і практычнае прымяненне у Рэспубліцы Беларусь», дзе слова ўзялі прадстаўнікі Нацыянальнага цэнтра інтэлектуальнай уласнасці і Нацыянальнага цэнтра заканадаўства і прававых даследаванняў Рэспублікі Беларусь, а таксама супрацоўнікі кампаніі «Антыплагіят».

Дар'я ЧАРНЯЎСКАЯ

28 красавіка 90 гадоў спаўняецца Тамары Шымко, спявачцы, педагогу, народнай артыстцы БССР.

28 красавіка 60-гадовы юбілей святкуе Анатоль Андрэў, пісьменнік, літаратуразнаўца, культуролог.

30 красавіка — 90 гадоў з дня нараджэння Гур'я Барышова (1928—2001), тэатразнаўца і мастацтвазнаўца, педагога, драматурга.

1 мая — 105 гадоў з дня нараджэння Абрама Кроля (1913—1990), жывапісца.

1 мая — 95 гадоў з дня нараджэння

Якава Яравога (1923—1998), харавога дырыжора, заслужанага артыста БССР.

1 мая 75 гадоў святкуе Вера Давыдзенка, беларуская актрыса, заслужаная артыстка Узбекістана.

1 мая — 75 гадоў з дня нараджэння Алеся Крыгі (сапр. Аляксандр Асіпенка; 1943—2009), празаіка.

1 мая — 75 гадоў з дня нараджэння Леаніда Раманоўскага (1943—2002), жывапісца.

1 мая 70-годдзе адзначае Аляксей Высоцкі, жывапісец.

1 мая 70 гадоў святкуе Аляксандр Канавалаў, жывапісец.

2 мая — 125 гадоў з дня нараджэння Аркадзя Бяссмертнага (1893—1955), скрыпача, дырыжора, педагога, заслужанага артыста

БССР.

2 мая 70-гадовы юбілей святкуе Аляксандр Госцеў, педагог, крэатыўнавец.

3 мая — 100 гадоў з дня нараджэння Георгія Папова (1918—1995), празаіка, заслужанага работніка культуры БССР.

3 мая 60 гадоў спаўняецца Уладзіміру Сіўчыкаву, празаіку, паэту, перакладчыку.

КАБ ДУХОЎНЫ КУФАР ЗАЎСЁДЫ БЫЎ ПОЎНЫ

Гаворка пра патрыятычнае выхаванне выдзецца столькі, колькі існуюць установы адукацыі. Дзеці чытаюць вершы класікаў, распавядаюць пра народныя традыцыі, развучваюць песні, прысвечаныя любові да роднага краю, ладзяць экскурсіі ў краязнаўчыя музеі, прапаноўваюць пісаць сачыненні на тэму «Мая Радзіма»... Усё гэта, безумоўна, дае плён, асабліва калі пашанцуе на неаб'якавага настаўніка: дзеці ўспрымальныя да чуллівых слоў, прыгожых эпітэтаў, гатовыя вучыцца спазнаваць сваю радзіму, малую і вялікую, і любіць яе. Але часта бывае так, што патрыятычныя пачуцці, абуджаныя творам мастацтва ці родным краявідам, у дарослае жыццё пераносяцца своеасаблівай абстрактна-этнаграфічнай карцінкай, якая вісіць недзе ў куточку свядомасці і на якую зрэдку часу замілавана паглядаюць... Праўда ж у тым, што для таго, каб любоў да радзімы была па-сапраўднаму глыбокай і не залежала ад знешніх абставінаў, трэба добра ведаць свае карані: радавод, нацыянальную гісторыю, традыцыйны ўклад жыцця і мысленне народа.

У імклівым XX стагоддзі, калі розніца ў ладзе жыцця бацькоў і дзяцей была настолькі вялікая, што амаль цалкам парушыўся арганічны працэс перадачы культурнага досведу з пакалення ў пакаленне, асаблівае значэнне набывае захаванне нацыянальнай спадчыны на ўзроўні разумення і ведання сваіх традыцый. У гэтым кантэксце, асабліва сёлата (2018 год абвешчаны ў Беларусі годам малой радзімы) своечасовым і актуальным падаецца выданне «Народнай асветы» — кніга Міколы Маляўкі «Спадчына, або Каб не стаць манкуртам. Абразкі з жыцця нашых продкаў».

Знаны беларускі пісьменнік знаёміць з традыцыйным сялянскім побытам ва ўсіх яго аспектах: сядзіба, гаспадарка, прылады працы, кухарства, адзенне, упрыгожанні, гульні, вядомыя і, вядома ж, святы. Багата ілюстравана, аздабленая аўтарскімі малюнкамі (Я. Ларчанкі, Н. Кузьмянковай, Т. Кудзінай) і арыгінальнымі фотаздымкамі (А. Сталярова, А. Дрыбаса, А. Галкоўскага), кніга дае магчымасць суаднесці апісанне з канкрэтнай выявай. І гэта вельмі важна, бо многія рэчы, якія яшчэ і пяцьдзясят гадоў таму былі звычайным хатнім начиннем, цяпер сапраўды сустранеш хіба ў этнаграфічным музеі. Дарэчы, у кнізе выкарыстаныя фотаздымкі калекцыі помнікаў этнаграфіі і народнага мастацтва, прадстаўле-

ныя Музеем старажытнабеларускай культуры НАН Беларусі. Хоць выданне адрасавана ў асноўным дзецям (з аднаго боку, як навучальны дапаможнік ці нават энцыклапедыя, з другога — як займальнае падарожжа ў глыбіні гісторыі), інфарматыўным будзе і для многіх бацькоў, асабліва маладога пакалення. Ці многія з пакалення сённяшніх дваццаці — дваццаціпяцігадовых бачылі ў бабулі на вёсцы кросны ці начоўкі? А хто ведае, як жаць лён, ткаць паясы, плесці лапці, біць лён і як працуюць жорны? Адметнасць кнігі ў тым, што аўтар усё апісанае бачыў на свае вочы, а ў нейкіх гаспадарчых справах і сам удзельнічаў. Прываблівае, што Мікола Маляўка не проста збірае факталогію, а дзеліцца сваімі ўспамінамі: «Доўга працавалі, спрыялі людзям у нашых сенцах жорны. Круцілі іх і мае бацькі, і сваякі, і суседзі». Сапраўды, школьніка, асабліва гарадскога жыхара, уразіць тое, што згадвае, напрыклад, Якуб Колас у «Новай зямлі».

Чым жа адрозніваецца новая кніга ад дзіцячай энцыклапедыі? Бо ўсё ж багацце факталагічнага матэрыялу і падрабязнасць тлумачэння кожнага прадмета, з'явы, сімвала характарызуе навуковы падыход. У тэксце шмат лірычных і жартоўных вершаў аўтара, показак, загадак, а ў канцы кожнага тэматычнага раздзела — пытанні, адказаў на якія змогуць толькі ўважлівыя. Дзякуючы вялікай колькасці яркіх ілюстрацый, чытаць гэтую кнігу можна нават зусім малым, якія толькі пачалі размаўляць: яны з задавальненнем параглядаюць малюнкi. Даросламу ж застанецца адказаць на бясконцыя пытанні «А што гэта? А для чаго гэта?». Калі прадметы традыцыйнага побыту будуць пазнавальныя з дзяцінства, гэта ўжо добры пачатак.

Мабыць, настаўнікі ўсё часцей сутыкаюцца з тым, што сучасным школьнікам пры вывучэнні твораў класічнай беларускай літаратуры даводзіцца даваць шмат дадатковых тлумачэнняў, акурят таму, што ім не зразумелыя многія побытавыя дэталі. Гэта адбываецца на разуменні мастацкай задумы, а можа ўзнікнуць і пэўнае непрыманне, раздражненне. Таму кніга Міколы

Маляўкі «Спадчына, або Каб не стаць манкуртам. Абразкі з жыцця нашых продкаў» — незаменны дапаможнік! І для настаўнікаў, і для самастойных вучняў.

Ва ўступным слове, «Запеўцы», аўтар тлумачыць: «Уздыхаць па старых рэчах, вяртацца да старога ўкладу жыцця не варта. Але ведаць, як жалі нашы бацькі, нашы дзяды-прадзеды, трэба. Каб не рвалася па-жывому кроўная сувязь пакаленняў, каб каранілася і галінілася, вечно зелянела радаводнае дрэва кожнай сям'і». Важны не толькі адукацыйны складнік, справа не толькі ў вывучэнні пэўных сацыяльна-культурных рэалій. Лад жыцця мае наўпроставую сувязь з ладам мыслення. Для таго, каб разумець, як жылі нашы продкі, трэба ведаць не толькі, як яны працавалі, апраналіся, чым частаваліся і як бавілі час, але і як глядзелі на свет, каго шанавалі, ад каго засцерагаліся, што лічылі пачэсным, а што — ганебным. Менавіта ўсведамленне гэтага дае трывалую глебу пад нагамі, тое важнае маральна-этычнае багацце, якім можна запоўніць свой духоўны куфар. І кніга Міколы Маляўкі, думаецца, найперш пра гэта. Есць тут, вядома, і асабістыя настальгічныя ноткі, бо аўтар, ствараючы кнігу, не мог не прыгадаць беларускую вёску,

Старажытныя млыны.

якую памятаў і якая незваротна змянілася: «Як птах, вяртаюся вясною з гарадскога выраю і я, сын сваёй вёскі над Нёманам. Вяртаюся ў родны свет дзяцінства, на сядзібу, якая засталася ў спадчыну ад бацькоў». У кожным радку — цеплыня, пяшчота, любоў да роднага краю, «высокая, як неба». Адчуўшы, разумееш: менавіта гэта было галоўнай задачай усіх стваральнікаў кнігі — перадаць у спадчыну любоў і павагу да роднага краю.

Жана КАПУСТА

Этнакуток Ручнікі па-семежаўску

Ад прадзедаў і да нашых дзён

Сярод розных каштоўнасцей, створаных рукамі і розумам чалавека, пачэснае месца адводзіцца артэфактам традыцыйнай народнай культуры. Бо ў іх, як у люстэрку, адбіваюцца характар народа, яго звычкі, мастацкі густ і працаздольнасць, а таксама стан духоўнага жыцця ў розныя гістарычныя перыяды. Напрыклад, даўнія і цікавыя традыцыі ў ткацтве мае Капыльскі раён. Своеасаблівымі цэнтрамі старадаўняга рамяства былі мястэчкі Цімкавічы і Семежава, вёскі Чырвоная Дубрава, Лешня, Ванелічы, Гулевічы, Быстрыца, Праснакі. Прынамсі, у Семежаве ткаліся прыгожыя арнаментаваныя рэчы. Для іх аздаблення выкарыстоўвалі карпатліваю ручную тэхніку закладнага ткацтва, якая нагадвала спрошчаны варыянт шпалернага ткання. Закладным арнаментам упрыгожвалі канцы ручнікоў-набожнікаў, беражкі святочных абрусаў, надзежнікі.

Бела-чырвоныя закладныя ручнікі масава вырабляліся ў Семежаве і суседніх вёсках амаль да сярэдзіны XX стагоддзя. Асобныя майстры працягвалі гэтую справу і далей. Семежаўскія закладныя ручнікі сталі яркай з'явай у народным мастацтве Беларусі. Іх адметнасць — у строгім чырвона-белым каларыце і сілэтным характары нескладанага, але вельмі выразнага геаметрычнага, геаметрызаванага расліннага і заморфнага арнаменту, упарадкаванага ў бардзюрныя кампазіцыі.

У 2010 годзе элемент нематэрыяльнай культурнай спадчыны «Традыцыя закладнага ткацтва чырвона-белых ручнікоў в. Семежава Капыльскага раёна» ўключаны ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь. Росквіт ткацтва на Капыльшчыне пачаўся з 1996 года, калі ў раёне была прынята доўгатэрміновая мэтавая праграма па адраджэнні і развіцці народнай творчасці, промыслаў і рамёстваў, перадачы майстэрства маладому пакаленню. Ужо ў кастрычніку адкрылі хату-майстэрню ў вёсцы Праснакі, дзе збіраліся маладыя жанчыны вёскі, каб навучыцца ткацтву. Праз год адбыўся з'езд ткачых, які паўнаў больш як 60 майстрых і іх вучняў. Ладзіўся ён у Семежаве (палова ткачых жыве менавіта ў гэтай вёсцы). Прадаўжальнікам гэтай добрай традыцыі стала рэгіянальнае свята-конкурс па ткацтве «Млечны шлях ад рук бабулі».

Семежаўскія ручнікі.

дэскай дзейнасцю, а самае галоўнае — існуе пераёмнасць ткацкай справы. У 2010 годзе ў межах рэалізацыі сумеснага праекта Еўрапейскага саюза і Праграмы развіцця ААН «Устойлівае развіццё на мясцовым узроўні», пры фінансаванні падтрымцы гэтых арганізацый на базе Цэнтра ткацтва ў аграгарадку Семежава створана «Школа ткачоў», дзе мясцовыя моладзь і падлеткі асвойваюць ткацкую справу. І з тых часоў ніводнае раённае, абласное і рэспубліканскае свята не абходзіцца без удзелу мясцовых майстроў. Цяпер на Капыльшчыне жывуць і працуюць сем народных майстроў Беларусі.

Таццяна ВОЛКАВА

Найлепшая памяць

Праз збор твораў народнага пісьменніка Івана Навуменкі

Збор твораў Івана Навуменкі ў 10 тамах пабачыў свет дзякуючы пастанове Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь ад 15 жніўня 2008 года і рыхтаваўся ў Інстытуце літаратуразнаўства імя Янкі Купалы Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі. Была створана навукова-творчая група на чале з доктарам філалагічных навук, прафесарам, членам-карэспандэнтам Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Сцяпанам Лаўшуком. У складзе групы — кандыдаты філалагічных навук, старшыя навуковыя супрацоўнікі Уладзімір Чарота і Ігар Шаладонаў, навуковыя супрацоўнікі Інеса Баўтрэль, Аляксандр Лапата-Загорскі, Наталля Пыско, малодшыя навуковыя супрацоўнікі Кацярына Чарота і Кацярына Ермаковіч.

Як ішла работа над зборам твораў? Што было самым складаным, а дзе даследчыкаў чакалі неспадзяванымі літаратуразнаўчыя адкрыцці? Кіраўнік даследчай работы Сцяпан Лаўшук прапанаваў карэспандэнту «ЛіМа» паразмаўляць на гэтую тэму з укладальніцай двух тамоў Наталляй Пыско.

— **Наталля Мікалаеўна, над якімі тамамі давалося працаваць Вам асабіста?**

— У мяне быў чацвёрты і апошні, дзясяты. У чацвёрты том увайшла трылогія «Дзяцінства. Падлетак. Юнацтва» і апошнія аповесці Івана Якаўлевіча — «Вір», «Помні Сталінград» і «Дзясяты клас». У дзясятым томе змешчана нашмат больш тэкстаў, і ён больш шматжанравы. Тут прадстаўлены адзіны закончаны драматургічны твор пісьменніка «Птушкі між маланак», а таксама вершы 1946—1950-х гадоў, якія дагэтуль друкаваліся толькі ў газетах.

Наступны вялікі пласт — гэта інтэрв'ю за 1963—2003 гады. Яны адлюстроўваюць творчую эвалюцыю аўтара, утрымліваюць шмат біяграфічных звестак. Іван Якаўлевіч раскаваў пра свае творчыя задумы, здзяйсненні, грамадскую дзейнасць. Таксама ў том увайшлі анкеты з 1972 па 2003 год. Тут можна вылучыць «Адказ на пытанні анкеты, прапанаванай А. М. Адамовічам» (1977). Гэты тэкст цалкам публікуецца ўпершыню паводле аўтографа, які захоўваецца ў Беларускай дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва (БДАМЛМ). Увайшлі ў том выступленні пісьменніка на з'ездах славістаў, Саюза пісьменнікаў, на сесіі Мінскага абласнога савета дэпутатаў... У томе таксама прадстаўлены водзвывы на дысертацыі. Вось тут І. Навуменка паўстае з нечаканага боку. Напрыклад, у напісаным у 1981 годзе водзвые на кандыдацкую дысертацыю Антаніны Шалемавай згадваюцца імёны забытых рэпрэсаваных беларускіх даследчыкаў Аляксандра Вазнясенскага, Міхаіла Пятуховіча, Яўгена Барычэўскага, Івана Замоціна і гаворыцца аб тым, што іх літаратуразнаўчую спадчыну неабходна ўвесці ў навуковы ўжытак. А гэта толькі пачатак васьмідзясятых гадоў! Самы нечаканы і арыгінальны тэкст у выданні — дзённікавыя запісы 1980—1993-х гг. Вельмі цікавыя эпістальныя лісты 1944—1992 гг. Найбольш адметнае тут — лісты з фронту 1944 года, якія Іван Навуменка пісаў да сябра Міколы Белы і да сваіх бацькоў, а таксама лісты да жонкі ў 1960—1980-я гг.

— **Што падштурхнула Вас далучыцца да працы над зборам твораў? Наколькі Вы былі знаёмыя раней з творчасцю Івана Навуменкі?**

— З Іванам Якаўлевічам часта сустракалася, калі была яго аспіранткай. Мая кандыдацкая дысертацыя была прысвечана Максіму Багдановічу, а менавіта творчасць гэтага паэта разглядаў у сваім літаратуразнаўчым даследаванні Іван Якаўлевіч, таму ў нас было шмат тэм для размоў.

Да таго ж я была студэнткай яго сына, кандыдата філалагічных навук, дацэнта кафедры гісторыі беларускай літаратуры БДУ Паўла Іванавіча Навуменкі.

Фота Кастыя Дробова.

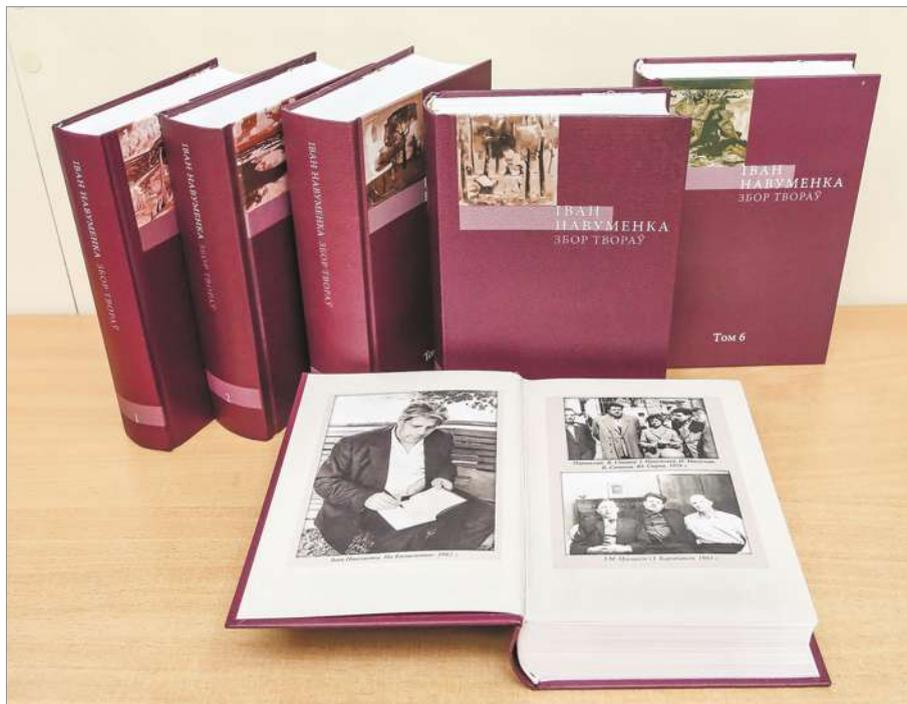
У працэсе падрыхтоўкі збору твораў мы сустракаліся, ён прадстаўляў матэрыялы. Дачка Валерыя Іванаўна істотна дапамагла пры напісанні каментарыяў. Увогуле супрацоўніцтва са сваякамі Івана Якаўлевіча было вельмі цікавае і плённае.

— **Якія засталіся ўражанні пра Івана Навуменку?**

— Іван Якаўлевіч заўсёды быў добра-зычлівы. З ім цікава было размаўляць. Ён шмат раскаваў пра свайго ўнука, які жыве ў Маскве, — сына яго малодшай дачкі Таццяны. Але калі я працавала над выданнем, то ўявіць Івана Якаўлевіча як асобу можна было найперш дзякуючы лістам і дзённікам рознага перыяду.

— **Многія згадваюць пісьменніка як чалавека строгага, патрабавальнага...**

— Мне здаецца, ён толькі з выгляду быў такі грозны. Нездарма кніга ўспамінаў пра І. Навуменку, якую рыхтавалі яго калегі, сябры, вучні, атрымала назву «Летуценнасць і вялікія здзяйсненні». Хто з ім блізка кантактаваў, той адчуваў гэтую «летуценнасць».

Фота Кастыя Дробова.

У адным з выступленняў на з'ездзе Саюза пісьменнікаў ён разважаў пра тое, ці захоўваюцца трывалыя маральна-этычныя прынцыпы ў новым часе. Для яго гэта было вызначальным жыццёвым крытэрыем. Я вивучала эсэістыку як жанр, таму вельмі добра памятаю, як у канцы 1990-х з'явілася шмат дзённікаў, мемуараў, успамінаў, — пісьменнікі нібыта «самараспраналіся»... Іван Якаўлевіч рабіў гэта ў большай ступені праз сваю творчасць і заўсёды заставаўся адданым высокім маральна-этычным ідэалам, нават пэўнаму ідэалізму. Магчыма, менавіта праз гэта ён падаваўся многім залішне строгім.

— **Ці акцэнтаваў Іван Навуменка ў інтэрв'ю пэўныя грамадскія праблемы, якія мелі месца ў 1970—1980-я гады?**

— Для яго заўсёды актуальным заставаўся жыццёвы досвед, атрыманы падчас Вялікай Айчыннай вайны. Гэтай тэме пісьменнік не здраджаваў ніколі і нават у анкетах 1970—1980-х гг. дзяліўся творчымі планами: што і калі збіраецца напісаць пра вайну. Балючай праблемай быў для яго распад СССР. Інтэрв'ю другой паловы 1990-х — пачатку 2000-х вылучаюцца, з аднаго боку, рэтраспектыўнасцю, а з іншага — вастрынёй і праблемнасцю. У іх адчуваецца расчараванне ў сучаснасці, хаця вера ў чалавека застаецца нязменнай. Іван Якаўлевіч перажываў з нагоды знікнення вялікай дзяржавы. І ў той жа час ён быў патрыятам, бязмежна адданым роднай Беларусі.

У многіх анкетах, інтэрв'ю Іван Навуменка падкрэсліваў, што пісьменніцкая праца для яго — галоўнае

духоўнае апірышча. Ён вельмі балюча ўспрымаў зніжэнне ролі пісьменніка ў грамадстве. Паводле меркавання Івана Якаўлевіча, для пісьменніка ў савецкай дзяржаве былі створаны выдатныя ўмовы, нават нягледзячы на тое, што немагчыма было жыць з адной пісьменніцкай працы. «Даводзіцца хадзіць на службу», — як ён пра гэта піша. Пісьменніку час ад часу неабходны творчыя камандзіроўкі: наведць сваю вёску, дакрануцца да вытокаў, пахадзіць па сваёй зямлі і напісаць твор... Жывучы ў горадзе, забываешся на тое, што цябе сілкавала, што давала натхненне. У той час Іван Навуменка бачыў у гэтым праблему многіх пісьменнікаў.

— **Наколькі вялікую цікавасць выклікаюць у даследчыкаў зборы твораў беларускіх пісьменнікаў?**

— Вядома, да шматтомных збораў твораў літаратуразнаўцы і мовазнаўцы звяртаюцца пастаянна. Ёсць многа навуковых прац, прысвечаных розным тэксталагічным аспектам збораў твораў. На жаль, патрабаванні да аб'ёму не дазволілі нам уключыць у дзясяты том варыянты і розначытання, выяўленыя ў працэсе працы над тэкстамі. Але ў тамах 1—9 такія падраздзелы ёсць, і па іх можна прасачыць, як працаваў Іван Якаўлевіч над сваімі творами, над мовай — патрапіць у творчую лабараторыю. Напрыклад, кніжны варыянт аповесцей, змешчаных у чацвёртым томе, вельмі адрозніваецца ад часопісных першапублікацый.

— **У чым складанасць падрыхтоўкі дзясятага тома ў параўнанні з іншымі?**

— У чацвёртым томе былі мастацкія творы — гэта корпус вывучаных тэкстаў, вядомыя публікацыі. Бяры, параўноўвай, падрыхтоўвай. А ў дзясяты том увайшлі пераважна творы, якія раней не публікаваліся. Таму вялася вялікая пошукавая праца. Асноўная архіўная спадчына І. Навуменкі знаходзіцца ў БДАМЛМ, значная частка — у нашчадкаў, і яны дазволілі пакарыстацца гэтымі матэрыяламі. Іван Якаўлевіч захоўваў тое, пад чым стаяў яго подпіс, хоць матэрыялы не былі сістэматызаваны.

Мы ездзілі ў Васілевічы, на радзіму Івана Навуменкі, натхняцца. Былі ў школе, дзе ён вучыўся, у бібліятэцы, якая носіць яго імя. Адшуквалі першыя інтэрв'ю і вершы, раскіданыя па розных газетах, часопісах. Гэта вялікі аб'ём работ. Аднак ёсць перспектывы і для далейшай пошукавай працы. Напрыклад, захаваліся цікавыя лісты да Івана Якаўлевіча ад украінскіх даследчыкаў. Суаўтар Івана Навуменкі па аповесці «Капітан Степ уходзіць у разведку» Віктар Мамантаў жывы да гэтага часу, праўда, мы не змаглі своечасова звязацца з ім, каб падрыхтаваць яго ўспаміны, даведацца пра лёс лістоў, атрыманых ім ад Івана Якаўлевіча. Як ужо адзначалася, не ўвайшлі ў дзясяты том розначытання і варыянты... У гэтым няма нічога незвычайнага. Колькі разоў, напрыклад, перавыдаваліся зборы твораў Янкі Купалы і Якуба Коласа, а ўсё яшчэ знаходзяцца іх новыя тэксты!

— **У аўтараў, якія сышлі з жыцця 10—20 гадоў таму, захаваліся папяровыя архівы — важная крыніца інфармацыі для тэксталагаў. Як змяняцца падыходы да працы праз 50 гадоў, калі будуць існаваць толькі электронныя архівы?**

— Жывая матэрыя знікае, сціраецца, хаця можна захаваць безліч файлаў і потым іх параўноўваць гэтак жа, як і рукапісы. Я ў свой час працавала ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры, мела цесныя кантакты з пісьменнікамі і ведаю, што творцы па-рознаму падыходзяць да ўпарадкавання асабістых архіваў. Ёсць пісьменнікі, якія не захоўваюць рукапісаў, а ёсць такія, як Ніл Гілевіч: ён па-навуковаму дакладна сістэматызаваў усе свае матэрыялы. Беларускія тэксталагі пакуль не сутыкаліся з праблемай апрацоўкі электронных архіваў. Гэта будзе прынцыпова новы досвед.

Яўгенія ШЫЦЬКА,
Алеся ЛАПЦКАЯ,
Жана КАПУСТА

ЧАРОЎНАЕ ДВАЦЦАТАЕ СТАГОДДЗЕ

ў прозе Макса Шчура

Цікаваць да тых літаратурных твораў, у якіх працываюцца добра знаёмыя кожнаму сучасныя рэаліі, застаецца нязменнай. Тым больш калі гаворка ідзе не пра пазнавальную геаграфію, а пра тыповы партрэт героя пэўнай эпохі. Напрыклад, такога як Васільевіч — адзін з «Галерэі знаёмых вар'ятаў» Макса Шчура. Перакананая: кожны чытач абавязкова прыгадае свайго Васільевіча. Альбо нават і пазнае ў ім сябе самога.

«Галерэя знаёмых вар'ятаў» — адзін з раздзелаў кнігі прозы «Галасы» (Выдавец А. Янушкевіч, 2017). Акрамя згаданага Васільевіча, там багата розных дзівакоў. Напрыклад, Сніч — прафесійны стваральнік літаратурных сноў, які не выдумляе іх, а сапраўды... сніць. Каб усё па-сапраўдному і без падману. Альбо, скажам, Кнігалюб, які ледзь не трапляе ў рэальную сетку ловаў прывіднай былой гаспадыні кнігі...

Чым жа на іх фоне вылучаецца Васільевіч, якога нават і вар'ятам назваць не выпадае — настолькі ён звычайны? У гэтым персанажы аўтару ўдалося сабраць у адно цэлае ўсё самае трагікамічнае ў беларускай рэчаіснасці за апошнія трыццацігоддзе, што яшчэ як след не асэнсавана мастацкай літаратурай. Сам па сабе персанаж камічны, аўтар не прыхоўвае нават і сарказму, аднак у некаторых момантах гэтага няшчаснага Васільевіча з яго інфантальнай бездапаможнасцю нават і шкада.

Зусім не камічны трагізм гэтага героя ў тым, што ён жыве, па сутнасці, у своеасаблівым вакууме, абмежаваным свеце літаратурнай прасторы, не разумеючы, што гэты свет — толькі маленькая частка нацыянальнага космоса, што па-за ім існуюць іншыя стасункі, іншыя правілы ўзаемадзеяння і нават іншыя каштоўнасці. Усе героі з «Галерэі знаёмых вар'ятаў» жывуць у выдуманым свеце, існым толькі ў іх галовах, аднак Васільевіч — рэальны. Ён проста адзін з нас.

Творы з другога раздзела — «Урокі гісторыі» — дакладна прымусяць абазнаваць чытача прыгадаць «План Бабарозы» Паўла Касцюкевіча. Асабліва апавед пра бабулю. Аўтар нібы стараецца быць аб'ектыўна-адстароненым, звязваць розныя сюжэтныя лініі паводле законаў жанру, дзе настальгічныя ноткі прадугледжаныя канонам. Аднак за гэтай шырмай — асабісты боль ад перажытага (ці неперажытага) расстання з блізкімі людзьмі. Часавая адлегласць дазваляе аўтару многія факты біяграфіі бабулі і дзядулі апісваць з іроніяй, менавіта іронія як жыццёвая філасофія гарманізуе апавядальную плынь, уздымае сямейныя згадкі да ўзроўню глыбокай псіхалагічнай прозы. Зрэшты, чытачу не так важна, наколькі рэальныя героі і гісторыі, што з імі адбываліся, значна большую каштоўнасць мае праўда мастацкая.

Мабыць, менавіта яе крыху не стае ў іншых апавяданнях з гэтага цыкла — «Уратаванні» і «Вяртанне волі». Макс Шчур увесць час нібы знаходзіцца на скрыжаванні розных стыляў: іранічна-рэалістычнага і псіхалагічна-

фантастычнага. І калі ў творах, што падпадаюць пад першае азначэнне, мы ўбачым знаёмыя твары і мясціны, нейкай дзівоснай пісьменніцкай вудай выцягнутыя з нашай штодзённасці, то праз творы другога кшталту мы атрымліваем магчымасць зазірнуць у патаемныя глыбіні падсвядомасці самога пісьменніка. Цікава па-разважаць над тым, як у адным аўтары ўжываюцца два гэтыя абсалютна розныя мастацкія светы.

Магчыма, адказ на гэтае пытанне — у фантастычным апавяданні «Інтэрв'ю з ведзьмаком». Нацыянальны каларыт, гісторыя літаратуры, асноўныя «кіты» беларускай нацыянальнай ідэі, рэфлексіі творчага чалавека, асэнсаванне пісьменніцкага таленту... Такі стракаты букет у адным творы. Галоўны герой (вампір з рэдкім прозвішчам Лысагорскі) быў знаёмы з Нямцэвічам, удзельнічаў у паўстанні Касцюшкі, ствараў разам з Агінскім песні, з'ехаў на эміграцыю і вярнуўся ў Рэч Паспалітую разам з войскамі Напалеона, напісаў «Тараса на Парнасе»... Само сабой, быў знаёмы з Каліноўскім. Вядома, чым бліжэй да ХХ стагоддзя, тым больш герой удзельнічаў у літаратурных справах, прызнаўся нават, што «фалькларысты... пачалі вывучаць яго творчасць пад выглядам народнай — Насовіч, Сержпутоўскі, Шэйн, Карскі...», а пазней «сядзеў, дарэчы, яшчэ з адным геніем, Коласам... Насіў яму весткі й прысмакі з волі, перакінуўшыся ўначы кажаном, — Колас спаў як забіты і штраніцы толькі дзівіўся, адкуль зноў узляло сала, ды яшчэ загорнутае ў ліст з Мікалаеўшчыны...».

Адным словам, пасля ўсіх сур'ёзных псіхалагічна-мастацкіх даследаванняў на папярэдніх старонках можна ўволю насмяяцца. Нават нягледзячы на тое, што для журналіста, які прыйшоў браць інтэрв'ю ў ведзьмака Лысагорскага, твор заканчваецца трагічна: вампір раскрывае яму ўсе таямніцы, але наўзамен забірае жыццё. Вядома, цікава вось так транзітам у абліччы несмяротнага (але нацыянальна заангажаванага) вампіра праехацца па роднай гісторыі. Гэта, з аднаго боку, і пародыя на актуальнасць зомбі-сюжэтаў, узрошчаных на добрым веданні беларускай гісторыі, з другога боку — нязлосныя кліны з такой жа несмяротнай сканцэнтраванасці інтэлігенцы на нацыянальных міфах, а школьным настаўнікам — крэатыўны дапаможнік для правядзення віктарыны «Дзе праўда, а дзе падман?».

Калі ж чытач, збянтэжаны разнастайнасцю настрояў аўтара, задасца пытаннем, у якім з гэтых твораў Макс Шчур сапраўдны, шчыры, то адказ, мабыць, у апошнім раздзеле «Асабістае, залішне асабістае».

Чалавек у вечным падарожжы, самотны нават побач з сябрамі і каханай, заглыблены ў сябе, але бездапаможны перад стэрэатыпнасцю мыслення большасці, які хоча слухаць унутраны голас, але чужы ўвесь час зманлівы падказкі дрэнных анёлаў... Такім бачыцца герой трох апавяданняў «Ружовае піва», «Чалавек з футаралам», «На вяршыні». Гранічная шчырасць на працягу апавядання, пяшчотныя лірычныя ноткі ў апісаннях пачуццяў (чаго амаль не сустранеш у папярэдніх творах!) прымушаюць выкінуць на паперу тое, што, магчыма, не так і проста адкрываць.

Ну, і, вядома, рэфлексіі на тэму творчасці (куды ж без іх!): «Усяго некалькі разоў за жыццё я адчуваў сябе пісьменнікам. Першы раз — калі мне з нічога ніякага замовілі эсэ. Другі — калі адзін вар'ят-калекцыянер даслаў мне ліст з просьбай аб аўтографе. Трэці — калі мне з Амерыкі па пошце ўпершыню прыйшоў альманах з маім апаведам. Штотраз гэтае адчуванне хутка мінала. Цяпер я, наадварот, ніяк не магу ад яго пазбавіцца, як ні спрабую». Такія невялікія рэмаркі ў творах сучаснай літаратуры непазбежныя. Добра, калі яны арганічна ўпісваюцца ў тэкст, а не выглядаюць штучнымі какетлівымі адступленнямі. І якія б сумневы ні выказваў сам аўтар, яго пісьменніцкае майстэрства — на высокім узроўні. Добра прадуманыя мастацкія дэталі (як, напрыклад, гітара ў велізарным футарале, са згадкі пра якую распачынаецца і

заканчваецца апавяданне «Чалавек з футаралам»), багата мовы (чаго ў творах сучасных аўтараў ужо і не чакаеш), іранічная адстароненасць ад падзей свайго жыцця (дзякуючы чаму аўтар становіцца паўнаватасным персанажам, а не цэнем ці двайніком), умненне стварыць вобраз з некалькіх выразных штрыхоў, апісаць сітуацыю нешматслоўна, але красамоўна... І якім бы фантастычным ні быў сюжэт, карані яго ўсё адно сягаюць або ў беларускую, або ў чэшскую абсалютна сапраўдную рэальнасць.

Яскравая карціна «канца чароўнага дваццатага стагоддзя, нарадзіцца і жыць у якім аўтару гэтак пашанцавала» — па сутнасці, аўтарскае рэзюманне ўласнай творчай канцэпцыі. Вельмі каштоўна мець такую літаратурную карціну.

Як некаторыя лектары для таго, каб падтрымліваць цікаваць аўдыторыі цягам усёй прамовы, выкарыстоўваюць хітрыкі прамойніцкага майстэрства, змяняючы тэмбр голасу, стыль падачы матэрыялу, так і чытач кнігі Макса Шчура, пераходзячы па старонках з беларускай вёскі 1940-х у Аргенціну, з Мінска 1990-х — у віртуальную рэальнасць, з лабірынтаў біяграфіі героя — у цэнтр Прагі, будзе ўвесьчасна пачувацца заінтрыгаваным.

Жана КАПУСТА

Надрукавана ў «Польмі»

Таямніцы міжваеннай Варшавы

Публікацыя аповесці «Пракурорка» польскага пісьменніка Тадэвуша Даленгі-Мастовіча, верагодна, выклікала ў чытачоў часопіса «Польмія» прыемнае здзіўленне. У перакладзе Веранікі Бандаровіч аповесць друкавалася ў №1—3 за 2018 год. У творы спалучаюцца рысы любоўнага і прыгодніцкага рамана: шмат пікантных сцэн, злачынстваў, таямніц, выпадковых і амаль неверагодных сустрач удзельнікаў даўніх лёсавызначальных падзей... Чаму аповесць з'явілася на старонках «Польмія»? Каб адказаць на гэта пытанне, варта звярнуцца да біяграфіі пісьменніка.

Тадэвуш Даленга-Мастовіч нарадзіўся на Глыбоччыне, атрымаў у Глыбокім пачатковую адукацыю. Вучыўся ў Віленскай гімназіі, у Кіеўскім універсітэце, у 1919—1922 гг. служыў у польскім войску, пасля займаўся журналістыкай. Пачаткам пісьменніцкай кар'еры стаў 1925 год. Тадэвуш Даленга-Мастовіч хутка стаў папулярным аўтарам, па яго творах было знята восем кінафільмаў. Ён аддаваў перавагу дынамічным сюжэтам, адлюстроўваў у творах сацыяльныя праблемы і пераўтварэнні. Аднак жыццё пісьменніка аказалася дастаткова кароткае: ён загінуў у пачатку Другой сусветнай вайны, у верасні 1939 года. 10 жніўня будзе адзначана 120-годдзе з дня нараджэння пісьменніка: такім чынам, публікацыя мае юбілейную нагоду. Да таго ж Тадэвуш Даленга-Мастовіч — не толькі наш зямляк, але і аўтар, які ў многіх творах

адлюстравіў жыццё беларускай глыбіні. Самы знакаміты раман Т. Даленгі-Мастовіча — «Знахар» (1937), быў двойчы экранізаваны, а ў 2016 годзе выдадзены ў перакладзе на беларускую мову. Аповесць «Пракурорка» («*Prokurator Alicja Horn*») напісана ў 1932 годзе і прысвечана бліскучаму сталічнаму жыццю міжваеннай Варшавы.

У гэтым творы чытачу прапануецца зазірнуць у шыкоўны рэстаран «Аргенціна», у залу суда, у закрытую клініку доктара, які займаецца небяспечнымі эксперыментамі. Дасціпная, вытанчана-прыгожая пракурорка Аліцыя Горн — увасабленне новага тыпу жанчын, якія робяць кар'еру дзякуючы таленту і розуму. Калегі Аліцыі нават не здагадваюцца, што ў яе жыцці было нямаля сумных падзей...

Цэнтральны персанаж аповесці Багдан Друцкі — моцны, прывабны, рашучы, смелы, дасведчаны. Такія мужчыны не могуць не прывабліваць. І, безумоўна, тысячы чытачак з захапленнем сачылі за яго прыгодамі. Друцкі — «высакародны бандыт» і аматар жанчын. «Я люблю жыццё, люблю свет — у гэта я веру, бо адчуваю гэта кожным нервам. Значыць, я, можа, і любіў жанчын, якія прайшлі праз гэты мой свет, а можа, любіў толькі свет, у якім былі і яны», — так тлумачыць Друцкі сваю пазіцыю. Зрэшты, яму дзевяццацца пашкадаваць пра сваю разняволенасць, бо пакінутая Аліцыя Горн жорстка помсціць за двайную крыўду.

Аднак апісваючы дзясяткі сітуацый, у якіх героі былі на мяжы фолу, пісьменнік прывёў кожнага да шчаслівага фінала.

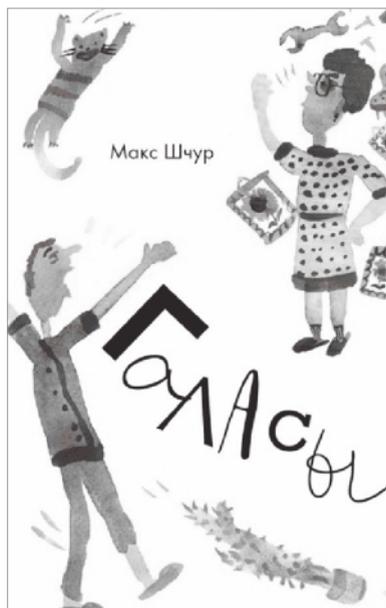
Багдан Друцкі — свабодны чалавек, які любіць жыццё, не баіцца выпрабаванняў, знаходзіць выйсце з любой сітуацыі. Герояў гэтага тыпу вельмі не стае белару-

рыстыкі, без якіх не абыходзіцца ніводны паспяховы прэзаік.

Героі твора неаднойчы разважаюць пра законы грамадства, маральныя і сацыяльныя нормы і збольшага ставяцца да іх скептычна. Аднак іх развагі на сёння падаюцца дастаткова павярхоўнымі. Найбольш цікавым у сацыяльным аспекце паўстае вобраз пракуроркі Аліцыі Горн, якая захапляе публіку палымнымі прамовамі, але неаднойчы здзяйсняе супрацьпраўныя ўчынкі. Аліцыя лічыць законы ярмом для быдла, а сваю пасаду бачыць у першую чаргу магчымасцю «кантраляваць, каб быдла берагло ярмо, калі яго пажадала».

Аповесць «Пракурорка» цяжка назваць творам глыбакадумным альбо які шматаспектна адлюстроўвае сацыяльную сітуацыю: тут так шмат таямнічага, эфектнага, яркага, выключнага, што тыповае, характэрнае амаль губляецца. Аднак для аматараў рэтралітаратуры пераклад гэтага твора на беларускую мову можа стаць прыкметнай падзеяй, бо дазваляе ўбачыць разнастайнасць культуры міжваеннага дзесяцігоддзя. Параўнанне аповесці з творамі беларускіх пісьменнікаў, сучаснікаў Тадэвуша Даленгі-Мастовіча, — магчымасць зрабіць новыя высновы пра адметнасць айчынай літаратуры, якая развівалася ў цалкам адрозным сацыяльна-палітычным кантэксце.

Алеся ЛАПЦКАЯ

скай літаратуры, і, магчыма, пераклад «Пракуроркі» — як і пераклады твораў Сяргея Пясецкага — натхніць сучасных беларускіх аўтараў на стварэнне новых вобразаў. Публікацыя аповесці «Пракурорка» на старонках «Польмія» можна разглядаць і як напамін пра магчымасць паспяховага выкарыстання сюжэтных матываў і кампазіцыйных прыёмаў белет-

Туман няведання,

альбо У пошуках праўдзівага Парнаса беларускай паэзіі

Паэты першай паловы ХХ стагоддзя, маладнякоўцы, узвышаўцы, палымянцы, лепшыя прадстаўнікі заходнебеларускай літаратуры, мелі тую незвычайную энергетыку, сілу і смеласць, якой не стае многім сённяшнім пісьменнікам. Валодалі тым, чаго няма ў нас: выразнай, гнуткай мовай, эмацыянальнай нязмушанасцю. Не будзе перабольшаннем сцвярджаць, што, калі хочаш навучыцца добра размаўляць па-беларуску, адчуваць мелодыю мовы, знайсці ў сабе талент для пошуку незвычайнага вобраза, найлепшымі настаўнікамі будуць менавіта нашы паэты 1920-х гадоў. Новая магчымасць далучыцца да іх творчасці — выданне 15 тома серыі «Залатая калекцыя беларускай літаратуры», якую рыхтуе выдавецтва «Мастацкая літаратура».

Калі казаць пра нападзенне кнігі, то відавочна: укладальніца Алеся Шамякіна вельмі любіць паэзію Цішкі Гартнага. Сучаснікі скептычна ставіліся да раманаў і вершаў гэтага аматара берлінскага ладу жыцця і джаз-банды. Дубоўка адкрыта заклікаў «не чытаць Цішку...». Яго пралетарская творчасць многім уяўлялася нечым рытарычным і другасным, але толькі не для Алесі Іванаўны. У гэтым зборніку яго вершаў болей, чым твораў такіх тонкіх лірыкаў, як Алесь Дудар, Тодар Кляшторны, Уладзімір Хадыка ці Валеры Маракі.

Добра, што на старонках аднаго выдання не сустрэліся Цішка Гартны і Уладзімір Дубоўка (Вершы Уладзіміра Дубоўкі, Язэпа Пушчы, Уладзіміра Жылкі выйшлі ў 13-м томе серыі). Як можна змяшчаць аўтара першай беларускай эпопеі «Сокаў даліны» і паэта, які ў сваёй паэме «І пупуровых ветразей узвівы» так «па-хуліганску» апісаў беднага Цішку Гартнага:

*Вось ідзе адкрыты чэран,
ён мазгі нясе ў партфелі.
Свае іклы злосна шчэрпыць,
каб яму «асанну» пелі...*

Дастаткова цікава тут прадстаўлены яшчэ адзін творчы апанент Дубоўкі Міхась Чарот. Спадарыня Шамякіна любіць Чарота ранняга, калі на яго ўплываў Блок і Ясенін, калі ў памяці Кудзелькі (сапраўдае прозвішча паэта) яшчэ не сцерліся яго тэатралізаваныя выступленні ў паэтычным салоне Вацлава Іваноўскага. Безумоўна, тут ёсць і цудоўны, акварэльны верш «Поле ціха шаптала калоссем» (прысвечаны, дарэчы, Цішку Гартнаму!), але няма, на жаль, малавядомай, але творча нечаканай паэмы «Карчма», няма і «Чырванакрылага вешчуна». Замест гэтых паэм — класічныя і шмат разоў перавыдадзеныя «Босыя на вогнішчы». Шкада. Бо, думаецца, як паэт Міхась Чарот раскрыўся менавіта ў згаданых творах.

«Карчма» — іранічная і разам з тым балючая гісторыя кахання простага беларускага хлопца і юнай яўрэйкі. Паэма мела вялікі поспех, асабліва сярод чырвонаармейцаў, бо літаральна была напампанаваная эротыкай і палкім жаданнем. А радкі: «...мы кахаліся так, як умелі...» выклікалі агульнае захапленне.

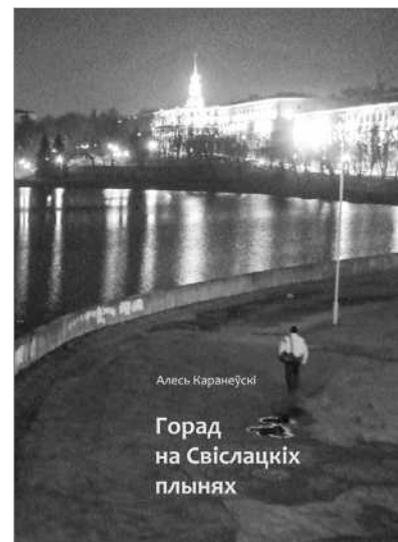
Паэзія Міхасы Чарота, асабліва сярэдзіны 1920-х, — гэта як наведванне атракцыёнаў: займае дух ад палёту, акрабяткі вобразаў і рытмаў, у якіх не задумваешся пра нейкую там філасофію. Якая можа быць філасофія ў амерыканскіх горках? Толькі вострыя эмоцыі. Ягонныя героі любяць бурыць, паліць, ламаць і робяць гэта так імпатна, што міжволі хочаш раздзяліць з імі гэтую карнавальна-вясёлую агрэсію. Рэчаіснасць прыносіла Чароту расчараванні, таму ён марыў, як персанаж з паэмы «Чырванакрылы вясчун», сесці ў касмічны карабель, ляцець над Зямлёй і паліваць яе агнём, каб спрахла ўсё тое гідкае і прыкрае, з чым паэт сутыкаўся.

Але ўкладальніца вырашыла, што лепшае ў Чарота — гэта яго ранні, вучнёўскі перыяд, дзе няма месца вострым бурям.

Увогуле, для чалавека, які толькі пачынае сваё вывучэнне беларускай паэзіі 1920-х гадоў, падобнае выданне будзе вельмі карыснае. Гэтая кніга — як першая прыступачка, пасля якой, безумоўна, захочацца не толькі не адступіць, але, наадварот, падбегаць ляцець па дзівоснай лесвіцы наверх, туды, дзе пакуль яшчэ хаваецца за туманам нашага няведання праўдзівага Парнаса беларускай паэзіі.

Васіль ДРАНЬКО-МАЙСЮК

ФОТАПОГЛЯД ПРАЗ СЭРЦА

Алесь Каранеўскі
Горад на Свіслацкіх плынях

Кнігі ўжо даўно лепшыя сябры, якія выжываюць мяне з хаты, таму вельмі абачліва стаўлюся да папаўнення бібліятэкі. Апошнім часам прапіску на маіх кніжных палічках атрымліваюць менавіта кнігі з аўтографамі аўтараў. Гэта вясна падарыла некалькі такіх сустрэч.

Вершы Алеся Каранеўскага, што ўвайшлі ў зборнік «Горад на Свіслацкіх плынях» («Каўчэг», 2017), аздоблены фотаздымкамі аўтара, мастака па адукацыі. І кожны з іх — прызнанне ў любові да беларускай сталіцы. Усе адценні змен часу сутак і паравін года спынены ўважлівым аб'ектывам і вершаваным радком. Яго нагхняюць вандроўкі па знаёмых кутках, дзе «парк ахутвае сонечны веер», «лёгкіх птушак пралётныя шлейфы», «світаннем ахоплены горад», «і шэпты малітваў у сценах ахоўных». Менавіта з гэтых падарожжаў па родным горадзе і па сваіх успамінах, якія той уваскрашае, нараджаецца верш.

*І здабуду ўпотаі
Слоўны ланцужок —
З сонечнай лістоўты
За радком радок!*

(«Лёгкі бег суботы...»)

Кожны жыхар Мінска з вялікім задавальненнем пагартае старонкі, на якіх паўстаюць знаёмыя мясціны, з вялікай пяшчотай знятыя і апетыя Алесем Каранеўскім.

Закаханасць аўтара ў родны горад робіць цуды: паэтычны малюнак мокрай набярэжнай, толькі-толькі пасля летняй навалніцы, кранае душу.

*Чароўны Мінск!.. І неяк ясна, лёгка,
Як быццам ты адзін, і гэты свет,
І ўсё былое недзе недалёка
Табе з усмешкай назірае ўслед.*

(«Дажджы і Мінск»)

Ці хвілінка прайшла, ці імгненне?

(«Пачакай... і застанься... не плач»)

Вандруючы па Мінску, можна падарожнічаць і па часе: варта толькі апынуцца ў куточку, дзе прайшло дзяцінства, памяць уваскрашае тое, чаго ўжо няма:

*Даўно пасеклі мінскі сад...
Вось тут і быў... мо тройкі злева.
Але ж мы там глядзелі ў неба
Нібыта ўчора... век назад.*

(«Яшчэ здалёк свяціўся сад...»)

Вандроўка наталіе душу новымі парывамі, маладзее сэрца, і лірычны герой абяцае каханай: «Вось па вясёлцы к табе прыбегу: / З хвалі каханья — у водар прыбою!», і тады «Зоркі самі зляцяць на далонь / Гэтай ноччу цудоўнай спагады».

Зборнік «Горад на Свіслацкіх плынях» можа стацца добрым сувенірам, але ад звычайнага набору шаштоўак яго адрознівае цёплы аўтарскі позірк — праз сэрца.

Вольга ПАЎЛЮЧЭНКА

ТОНКАСЦІ ПАРАЗУМЕННЯ

Адна з найбліжэйшых (гістарычна, амальна, культурна, духоўна, геаграфічна) да нашай літаратуры ўкраінская. Падаецца, што перастварэнні па-ўкраінску беларускіх тэкстаў (і, адпаведна, па-беларуску — украінскіх) маглі б стаць адным з прыярытэтных кірункаў у перакладчыцкай дзейнасці літаратараў дзвюх дзяржаў. Але, на жаль, такой традыцыі ў савецкі час не склалася. Толькі на працягу апошніх дзесяцігоддзяў сітуацыя пачала мяняцца: сувязі ў сферы абмену і ўзаемаўзбагачэння культур беларускага і ўкраінскага народа пашыраюцца, актыўна перакладаюцца на беларускую мову ўкраінскія творы і наадварот. Так, летась ва Украіне (Вінніца: Выдавніцтва, 2017) пабачыў свет двухмоўны паэтычны зборнік «Для шчасця зямнога...»

Укладальнік — вядомая ўкраінская паэтэса Таццяна Якавенка, аўтар каля двух дзясяткаў паэтычных зборнікаў. Яна перастварыла на роднай мове творы Людмілы Паўлікавай-Хейдаравай, Эдуарда Акуліна, Эдуарда Дубянецкага і Міколы Пацеюка. Кожны з іх, у сваю чаргу, зрабіў пераклады на беларускую мову вершаў Таццяны Якавенкі.

Што аб'яднала такіх розных творцаў? Спелыя грамадзянскія матывы, пранікнёная філасофская напоўненасць, яркія ўзоры інтымнай лірыкі... Любоў да роднай зямлі і імкненне да няспыннага пошуку і самаўдасканалення.

Варта адзначыць высокае паэтычнае майстэрства Т. Якавенкі як перакладчыцы. Яна настолькі тонка адчула і перадала паэтычны свет беларускіх аўтараў, што, бадай, творы іх загучалі не менш пранікнёна і па-ўкраінску. Творца здолела нават выправіць спрэчныя моманты, характэрныя для некалькіх вершаў беларускіх аўтараў. Параўнаем арыгіналы з перакладамі:

*...цэннік
Ад часу Пілата ўсё той:
Трыцятнік — за брата, хоць геній,
Хоць зёўрае лоб пустатой...*
(арыгінал, Э. Акулін)

...плата

Від часу Пілата — адна:

Трыцятка — за брата, за брата,
Підлоті здрадлівай ціна...

(пераклад)

Відавочна, што перастварэння радкі («за брата, за брата, / Підлоті здрадлівай ціна...») больш адпавядаюць сэнсу твора (твор аб прадажнасці і акрутнасці чалавечай натуре), чым радкі аўтара.

Каханая! Што ж, дзякую табе

За ўсё, было што ўзімку паміж намі...

Чаму?!

Чаму не глядзім мы на зоркі,
На ў небе аблокі?

(вытрымкі з двух вершаў

Э. Дубянецкага)

Кахана! Що ж, я дякую тобі

За все, що було взимку поміж нами.

Чому?!

Чому ми не бачимо зорі,
Небесні хмаринки?

(пераклады)

Натуральнасць, нязмушанасць, арганічнасць — тыповыя характэрныя рысы працы Т. Якавенкі. Кожнае слова на сваім месцы, няма ніводнай «патырчакі», уваткнутай у тэкст яўна дзеля рыфмы ці захавання патрэбнага памеру.

Як выбітны перакладчык выступіла і паэтка Л. Паўлікава-Хейдарава. Адметныя метафары Т. Якавенкі па-беларуску перададзены не менш натуральна, напрыклад: «звучить, як скрипки молоде вино...»: «Так гукі скрыпкі робяцца віном...»;

Цей чоловік про мене не забув,
Хоч так і залишився незбагненним.

Цей чоловік ТАКИМ для мене був...

Цей чоловік ДЛЯ МЕНЕ був...

Для мене...

(арыгінал, Т. Якавенка)

Ён помніць, ведаю...

Ён не забыў, о не!

І што ў ім зразумець была павінна?

Той чалавек ТАКИМ быў для мяне...

Той чалавек быў ДЛЯ МЯНЕ...

Адзіна...

(пераклад)

Невялікі па аб'ёме зборнік адрасаваны не толькі знаўцам паэзіі і аматарам перакладаў, але і самаму шырокаму колу чытачоў. Вершы на ўкраінскай мове лёгкія для разумення праз блізкасць моў, а каб адчуць усе тонкасці перастварэнняў, можна скарыстацца анлайн-слоўнікамі ў сеціве. Назва кнігі падаецца сімвалічнай. Для шчасця зямнога трэба, каб цябе разумелі. Давайце ж імкнуцца да ўзаемапа- разумення, каб быць шчаслівымі!

Яна БУДОВІЧ

ВЯЛІКІ БОЛЬ МАЁЙ МАЛОЙ РАДЗІМЫ

Не кожны з нас падасць у сценах голас,
Сыходзіць час — і парадзеў наш клас.

Святлынь гадоў тых сёння памяць
журыць,
Акрайчык сонца даўняга нясе.
І я сягоння, школьны ваш дзяжурны,
Больш не скажу, што мы на ўроку ўсе.

І гэты дзень — нібы нямая прышласць.
І доўжыцца няскончаны урок.
Як ні заві, з мінулага не прыйдуць
Дашук Валодзя, Вова Сідарок.

Адзін не рушыць на Чахі дарогай,
Другі не пойдзе ў родны Варацец.
І толькі ў вокны Вечнасць гляне строга,
Куды падаўся й Гена Грышкавец.

Сябры мае, падлеткі-аднагодкі,
Званок апошні школьны чую я.
Зямны наш век да горкага кароткі,
А ваш шчэ карацейшы утрая.

Аднойчы там, дзе Вечнасць бровы
хмурыць,
Дзе зоркі ззяюць у жывой красе,
Прамоўлю я, нязменны ваш дзяжурны:
«Ну вось і зноўку мы на ўроку ўсе».

Бабчын мой, твае дзікаросы
Кольцо балюча памяць маю.
Быццам хлапчук расхрыстаны, босы,
Зноў на парозе хаціны стаю.

Як і не жыў і не бачыў нічога,
Свет грамагучны аглух за спіной,
Стрэціў ты сёння сівога малага,
Радасць вярнуў на дарозе зямной.

Колькі я шчасця — былога — пабачыў,
Стоячы ў думках на родным двары.
Зноў вечарамі ты паліш, мой Бабчын,
З гулам хаўрусна-сяброўскім кастры.

Зноўку прамяняцца вокнамі хаты,
Яблыні белыя росна цвітуць.
Зноўку зазыўна нявесты-дзяўчаты
Самыя мройныя песні пяюць.

Шчасцем калышацца свет гэты белы,
Свежа амыты шугою дажджу.
Ростань... Выгнанне... І я, пасівель,
Ў самую цёплую памяць гляджу.

Гэта я, твой сын старэйшы, мама,
Патрывожыў цішыню тваю.
Я сягоння, родная, таксама
На парозе вечнасці стаю.

Сэрцам, што сціскаецца ад болю,
Азіраю змерклы небакрай.
Думаю, што ўзяць туды з сабою,
Перадаць табе што ў небны рай.

Я возьму тры сінія валонкі,
Што любіла ў жыцце ты збіраць,
І суніц смакотна-спелых трошкі,
Што ў траве пад соснамі гараць.

Шчэ возьму гаркавае каліны,
Што пакуль не выстудзіў мароз.
Гронкі нагадаць табе павінны
Пра той куст, што пад акном узрос.

Больш няма таго акна і хаты,
Вёскі нашай роднае няма.
Знішчыў іх навек Чарнобыль кляты,
Там яны цяпер, дзе ты сама.

Не возьму з сабой нічога болей,
Ўсё пакіну ў роднай старане:
Гэты лес, і аржаное поле,
І капусту, дзе знайшла мяне.

У сэрцы апрамененым маім
Павыраслі сівыя палыны.
На полі апрамененым былым
Даўно сляды барознаў не відны.

У слове апрамененым маім
Чарнобыльскага лёсу гарката.
У лесе апрамененым жывым
Драпежная рэнтгенаў зіхата.

Трапеча ранак цэзію бруей,
Дзе лёсу абрываецца вярста.
У вёсцы апрамененай маёй
Хацін пустых нямая глухата.

Лятаюць промні згубна над зямлёй
Усе, як ёсць, выгнаныя гады.
У долі апрамененай маёй
Адзінае прыстанішча — клады.

Хмарамі неба скутае,
Зорак начных не відно.
Памяць мая пакутуе
Ноччу даўным-даўно.

Водзіць шляхамі знымымі,
Сыпле на раны соль.
Цешыцца тымі ранами,
Дорачы скрутны боль.

Крочу і крочу ў немачы,
Кут, што калісь любіў,
Стыне пустэча ў немасці,
Цэзій яго забіў.

Пошасць лазы прыблудную
Кінуў — гады глядзі
Гэту карціну спудную,
Ў сэрцы яе студзі.

Гэтую памяць лютую,
Што як палын-трава...
Хмарамі неба скутае
Чэзне не год, не два.

Неба Палесся роднае,
Неба маёй зямлі,
Светлае і нагоднае
Будзеш калі? Калі?

Калі хочаце яшчэ раз упэўніцца,
Што можа стаіцца з вамі, калі
Распаліце касцёр ліхалецця
На маёй
Паленай-перапаленай
Роднай зямлі, —

Прыйдзіце з мірам,
Каб пабачыць
На ўласныя вочы,
Дзе падзеліся тыя,
Што з агнём і мячом
Сюды крочылі.

Вас тут пачастуюць цудоўным віном,
Ці кубкам духмянай, на зёлках, гарбаты.

Калі вы спяшаеце ў поце бягом,
Ці непагадзь стрэне раптоўна ў дарозе,
Вас тут пачастуюць сваім пірагом,
Не кінуць змярзаць на някучым марозе.

На сэрцы маркотна, турботы і лёд —
Зайдзі на параду да нашага роду.
Вас тут пачастуюць, паставяць вам мёд.
Заўжды знойдзеш лекі і мудрую згоду.

Пабачыла хата шмат добрых людзей.
Яе абіваліся часта парогі.
Вас тут пачастуюць, і добрых надзей
Вы возьмеце з хаты з сабою ў дарогу.

Акенцы хаты

Акенцы хаты — нібы вочы:
І днём, і ноччу пільна сочаць.
Закрываць стаўні вейкі-створкі,
Каб сну не шкодзіў месяц, зоркі.

Акенцы — вочы майстра-таты,
Фіранкай чысценькай у святы
Нясуць цяплынь у душы роду
І дабрыню, святло і згоду.

Акенца болем нас праніжа,
Як з хаты панясуць да крыжа.
Заплачуць шыбы цёплым потам.
Сумуюць вокны хаты ўпотаі.

Забітае акно аполкам
Глядзіць разбітым шклом-асколкам.
Нам шэпчуць вокны ад знямогі:
— Чакаем хуткай дапамогі.

Заўжды падкажа нам акенца,
Ці ёсць жыццё ля хаты, ў сенцах.
Святлом прыветліва ўсміхнецца,
Як з камінка дымок віецца...

Акенцы хаты — нібы вочы,
За намі пільна, зырка сочаць...

Матуліна цяплынь

Матуліны рукі і вочы, і сэрца —
Ля вас так прыемна заўсёды сагрэцца.
Нас клопатам мама сустрэне з парога
І шэптам малітвы скіруе ў дарогу.

Шчыруе ля прыпечка пчолкаю ўранку
І, як у дзяцінстве, гатуе мачанку.
З расолам у місцы да бульбы цыбулька,
За ласку тваю — шчыры дзякуй,
матулька.

Прыпомніцца часта вясковае ежа,
Калі ад'язджаеш на доўга за межы.
Матуліна бабка і з бульбы аладкі —
За мілі даносіцца пах роднай хаткі.

Без мамы цяплом не сагрэешся ў хаце.
Як дома бацькі — гэта больш чым
багацце.

І вочы макрэюць, і ў горле клубок:
Дадому прыехаў — закрыты замок.

Вас тут пачастуюць

У гасці заходзьце — чакае наш дом,
З пашанай сустрэне бацькоўская хата.

Ірына ТУЛУПАВА

— Асцярожна, дзверы зачыняюцца! Наступны прыпынак — Гая!

Толькі заходжу ў тралейбус і гэтую фразу чую спачатку з вуліцы, пасля знутры, уладкаваўшыся на крэсле спінаю да вадзіцеля. Насупраць садзіцца мужчына майго веку, з сівымі кучаравымі валасамі, глыбокімі барыздзёнкамі вакол блакітных вачэй, каля ямачак на шчоках, між бровамі на пераносі і на высокім ілбе, які не прыкрылі пасмы-кучаравінкі, што выбіваюцца з-пад вайсковага капелюша. Ён колеру а-ля канверсія. І ўсё адзенне гэтага мужчыны таксама, як кажучы у нас на Беларусі, «ладна скроенае» і гэтак жа добра пашытае: нічога лішняга, усё падпарадкавана прынцыпу мэтазгоднасці: цёпла і ўтульна. У той жа час ёсць прастора для руху. У такім адзенні добра хадзіць пешшу (бо нішто не замінае) і працаваць (крой як быццам улічвае ўсе інтарэсы чалавека вайсковага). Пачынаю думаць: вось яны, перавагі канверсіі: магчымасць карыстацца і вопраткай, і тканінамі, якія ішлі на патрэбы арміі, а тут, глядзі, і на грамадзянцы прыйшліся да месца...

Пакуль успамінаю пра знаходкі, якія часам і зусім неспадзявана ператвараюць бытавыя нязручнасці ў, як цяпер прынята гаварыць, модныя трэндзы сезона, пакуль сам-насам са сваімі думкамі і разглядваю выпадковага спадарожніка, тралейбус павольна кранаецца з месца і няспешна рухаецца: не марудна, але і не празмерна хутка. Кіроўца, пэўна, даўно ўжо разлічыў, колькі хвілін павінен патраціць на перезд ад прыпынку да прыпынку, таму цяпер пачувае сябе на дарозе ўпэўнена. І дае магчымасць гэтак жа камфортна і лагодна пачувацца пасажырам — тым, хто прысеў на вольнае крэсла, і тым, хто стаіць, трымаючыся за поручні. Яны таксама не нервуюцца: відаць, усім перадаўся спакой кіроўцы. Спадарожнікі прыкладаюць да валідатараў праязныя білеты, з задавальненнем аплачваюць такі нечакана шыкоўны праезд.

Паміж маім прыпынкам і Гая дарога роўная, без паваротаў, адчуваю, як пакрысе машына набірае хуткасць. Як быццам едзе па вялікім гасцінцы, з двух бакоў абсаджаным маладымі бярозкамі. Ранішняе сонца залоціць маладыя галінкі, высвечвае купалы невяліччай белай цэркаўкі, якая незаўважна «прыпынілася» ў гаі, на скрыжаванні вуліц Сурганава і Карастаянавай, якраз справа па ходзе руху.

Мужчына, заглядзеўшыся на залочаныя цыбулінкі-купалы, нечакана здымае капялюш а-ля канверсія, стомлена-пакорна нахіляе ў іх бок галаву, адною рукою горнучы да сябе пакет з невялікаю паклажаю, другою, вольнаю, хрысціцца.

— Вось, ажно лягчэй стала, — гаворыць ён уголас, загляблены ў свае, як падаецца, бяспрадасныя думкі. І паўтарае: — Ажно лягчэй стала...

Адчуваю, што неяк нязручна стала сядзець, аднак трываю, стараюся не варушыцца, каб не парушыць міжвольнай няёмкай цішыні.

Пасажыры ці то робяць выгляд, ці то на самай справе не чуюць яго голасу: шум колаў і пошум вуліцы таксама ў гэты час з'яднаны. Хоць на дварэ дзьме вецер, але тут, у невялікім салоне, за зачыненымі ад холаду дзвярыма зацішна і нават сонечна.

Заводзіць гаворку ў грамадскім транспарце — справа марная. Як правіла, яна ні пра што, і часцей за ўсё збівае з думак. Мой спадарожнік усё нешта гаворыць і гаворыць сам сабе, заўважаю, як рухаюцца яго абветраныя вусны. Пэўна, чытае малітву, хоць нічога з яго лапатання незразумела. І таму таксама маўчу, зазначыўшы смеласць майго спадарожніка. Мужчын цяпер рэдка ўбачыш у царкве, а вось каб так — хрысціцца на людзях, глядзячы на крыж не з прыступак храма, а з тралейбуса, калі побач — дзясяткі незнаёмцаў, далёкія ад думак пра Бога, патрэбна важкая прычына. Сама я хрышчуся штотараз, калі

...І яблыкі — як апельсіны

Непрыдуманая гісторыя

праязджаю ці праходжу паблізу хрысціянскіх святын. Сабраўшы у руцэ трохперсе, раблю гэта і цяпер. Але я — жанчына, мне прасцей.

Мужчына, вядома ж, заўважыў мой жэст і знайшоў ува мне аднадумцу. Ён зноў пра тое ж: «Ажно лягчэй стала».

— Царква — у памяць пра тых, хто загінуў на вайне. Я — былы афганец, — ён зблізку спакойна і спачувальна глядзіць мне ў вочы, спяшаючыся нешта яшчэ расказаць. Затым аглядае бярозкі, цэркаўку, каля якой прыхваўся помнічак-абеліск. Яго пагляд шчаслівы: там жывыя кветкі, значыць, памятаюць, прыходзяць сюды да былых герояў-вайскоўцаў: усё ім — і кветкі, і памяць!

Моўчкі ківаю: царква «Адшуканне загінулых», сапраўды, ушаноўвае памяць тых, хто загінуў на вайне, сэнс якой шукаюць і праз дзясяткі гадоў пасля яе заканчэння. Пасля вываду з тады малавядомай нам краіны, як раней гаварылі, абмежаванага кантынгенту саветскіх войскаў. А ці бывае ўвогуле сэнс у вайне, калі людзі не ведаюць, за што змагаюцца і забіваюць адно аднаго? Калі ім няма чаго дзяліць. Калі ворагі раптам ужо і не ворагі, а проста людзі, пакалечаныя і пакінутыя на полі бою.

Адзінае, за што варта змагацца, — за Радзіму. Каб у яе не было такіх палёў. Бою.

— Аж лягчэй стала, — паўтарае ён у адказ самому сабе на нейкія, пэўна, не зусім прыемныя думкі. Яго цяжкія ўспаміны, падаецца, пачынаюць вярэдзіць і маю душу. Хоцца спачуваць яму. Прыязна і больш уважліва гляджу на яго прамую, не скарэктаную гадамі мужнюю постаць. Барыздзёнкі на твары становяцца блізкімі і вытлумачальнымі. Можна, цяпер у душы гэтага мужчыны спакой ды мір будзе...

— Доўга былі ў Афганістане? — спрабую палічыць колькасць дзён удалечыні ад Радзімы і неяк акрэсліць для сябе той цяжар выпрабаванняў, што выпалі на долю гэтага чалавека. Колькі гадоў знікла з яго памяці пра мірнае жыццё? Колькі дзён, тыдняў, месяцаў, гаўдзін чалавек жыў ва ўмовах, не ўласцівых укладу жыцця ў яго краіне? Ён адказвае, але ад ягоных слоў лягчэй не становіцца.

— Пяць гадоў. Тры раненні... — ён неяк незаўважна для сябе смялее і ўжо гаворыць са мною так, быццам мы даўня знаёмцы. Лічбы ён хоча паказаць на пальцах: я заўважаю, што аднаго няма. І на другой руцэ — таксама. Уздыхае з іншага:

— Бачыце, і зубоў няма...

Ён прыадкрывае вусны ў няўмелай усмешцы. А ў вачах — усё тая ж дабрыва. Без абмежаванняў, не дазіраваная, не фіктыўная — глыбінная дабрыва чалавека. З любоўю да жыцця, да свету, да ўсіх людзей. Да гома сапіенса. Які, як мы ведаем, не заўсёды адказвае тым жа, іначай не было б войнаў і забойстваў...

— Я імкнуўся не забіваць. Не мог падняць руку... — гаворыць выпадковы суразмоўца і змаўкае.

Час гаварыць мне. Але — пра што?

Змяніць тэму альбо і далей прымушаць чалавека згадваць непрыемнае з мінулага? Нешта гавару ў адказ і лаўлю сябе на думцы, што фраза, якая ідзе з глыбіні маёй душы, гучыць даволі дэжурна. Як жа складана чалавеку пражыць чалавекам! Адчуць боль іншага як свой...

А вось зусім чужы чалавек цяпер сядзіць на крэсле перада мною і паказвае ўсю выпакутаную, загартаную пад палаючым чужым сонцам любоў да бліжняга. Я ніколі не бачыла яго засмучаным, незадаволеным, раздражнёным. Я ўвогуле бачу яго першы раз.

А вось у жыцці з ім не размінулася. І калі ўбачу другі раз, веру, што знайду тую ж яго душэўную радасць — непрытворную і шчырую, як і да замілавання чуллівую, аголеную душу. Ад гэтага разумення крыху няёмка. За тое, што не ведаю, ці змагу быць для яго такой жа адкрытай. І за тое, што часам бываем задужа жорсткімі, тоячы надуманыя

крыўды, і вырашаем, як падаецца, глабальныя праблемы. Што яны перад жыццёвым досведам гэтага чалавека? І якім бы ён застаўся, нікім не пачуты, прамаўчы я цяпер, у тралейбусе?

На гэтыя і на шмат якія іншыя пытанні не знаходжу адказаў.

— А ведаеце, Афганістан — чыстая краіна! Там вельмі прыгожа. І Апельсіны... Шмат апельсінаў. Апельсінавыя дрэвы там растуць, як у нас яблыні.

Дзівак-чалавек. Ён жыве чужымі клопатамі, думае пра тое, як жа стрэчаныя ім чужынцы будуць збіраць свой ураджай.

— Падымі руку, і сарвеш. Толькі я не ласаваўся. Трэба ж папытацца, а ці можна?

...І раптам, «вяртаючыся» ў сваю краіну, дзе па ўсёй Беларусі хутка заружавее яблыневы квет:

— Я ўвогуле чужога не бяру! Жыву някепска. Пенсія вялікая, на пражыццё хапае... Трох унукаў маю і ўнучачку, жыве ў Каменнай горцы.

Ён як быццам саромеецца свайго трохі недарэчнага цяпер чалавечага шчасця.

Цяжка ўявіць сабе адлегласць больш неадоўную, чым паміж пройдзенымі дарогамі і яшчэ не кранутымі шляхамі ў будучыню. Спадарожнік усё гаворыць, яго ніхто не перапыняе: людзі слухаюць моўчкі. Відно, што яму даводзіцца шмат працаваць: пра гэта сведчаць мазолістыя рукі. Ды і вопратка таксама не святочная.

— Вы цяпер да ўнучкі збіраецеся?

— Не, у Ждановічы. Падпрацоўваю там. На пенсіі, але яшчэ працую...

І — праз імгненне:

А хочаце — паедзем разам, я вам дапамагу набыць свежыя памідорчыкі, агуркі — што захочаце!

— Дзякуй, але — не, еду да ўнучачкі, — сціпла адмаўляюся я. Напэўна, трэба было б падтрымаць шчырую гутарку і адгукнуцца на лёгкі жэст дапамогі. Якраз гэта яму — лёгка і проста. Як быццам само сабою збіраецца рознае ў адно.

Аказалася, што нашы ўнучкі жывуць у адным доме. Толькі ў розных пад'ездах.

— Жонка замовіла купіць кропу ды агуркоў. Нешта гаваць будзе. Цяпер мы ў кватэры ў Мінску. А ўвогуле яна з-пад Валожына, а я — з іншага месца. Там засталіся дамы, цагляны хлеб. Казаў ёй пераязджаць на радзіму. Завёў бы там трасоў, агародзік пасадзіў бы, траву касіў. Жонка не хоча. Ёй тут прасцей. Тут і сваякі. А яны — паўсюль!

У гутарцы зноў надыходзіць ціхая хвіліна. Ад прыпынку да прыпынку тралейбус едзе размерана і плаўна, як электронны гадзіннік. Не «цік-так», а толькі «так, так, так...».

Былы афганец распавядае яшчэ, што ўвагаю не пакінуты. Да яго прыходзяць простыя людзі і дзяржаўныя асобы, дзякуюць за тое, што выконваў «інтэрнацыянальны абавязак», прыносяць падарункі.

Ён жыве і шчыра гэтаму радуецца. Ад таго, што сонца — на небе, што на зямлі надыходзіць вясна, што ёсць жонка і ўнукі і зусім незнаёмы чалавек, якому пра ўсё гэта можна, не саромеючыся, распавесці.

Але аб'яўляюць наступны прыпынак, і мой суразмоўца са шкадаваннем развітваецца: «Яшчэ сустрэнемся! Абавязкова!».

Цяпер я ведаю: яго вопратка — не колеру а-ля канверсія, а самы што ні на ёсць сапраўдны камуфляж тых, дзякуючы богу, ужо далёкіх часоў.

...Мы не абмяняліся ні адрасамі, ні тэлефонамі. Але сустрэнемся абавязкова, таму што нашы ўнучкі жывуць у адным мікрараёне і ездзім мы па адным 38-м маршруце. Ён доўгі і палягае яшчэ блізу двух цэркаваў. Ubачыўшы іх, я перахрышчуся. І буду ведаць, што ёсць спадарожнік, які абавязкова гэта зробіць таксама. А хтосьці, як і я, гэта ўбачыць і выйдзе пасля размовы зусім іншым Чалавекам.

У РУХУ СУСВЕТНАЙ ГІСТОРЫІ

«Я голас падам здаля...»

Светлай памяці Алеся Каско

**Час няўмольна-незваротны.
Яго бег немагчыма павярнуць
назад, як не паўтарыць
чалавеку пройдзены шлях.
Усё ў свеце мае свой пачатак
і, на жаль, непазбежны
канец. Сёння са шкадаваннем
адзначаю: заўчасна,
у росквіце творчых
сіл адышлі ў вечнасць
Васіль Праскураў, Міхась
Рудкоўскі, Іван Кірэйчык,
Іван Лагвіновіч, Уладзімір
Марук, Алесь Каско...**

Цэлая кагорта паэтаў і празаікаў, сярод якіх годнае месца заняў Алесь Каско, на поўны голас заявіла пра сябе ў 1960-х — пачатку 1970-х гадоў. Яны ўслаўлялі родны кут, яго шчырых і працавітых людзей, непаўторнае характава прыроды палескага краю і, вядома ж, любую сэрцу Беларусь. Дзякуючы іх творчасці, глыбінка Палесся — Ганцаўшчына, пра існаванне якой дагэтуль мала хто ў краіне ведаў, а калі чуў, то хіба як пра край «балот і дзікіх людзей», «дрымучых і няходжаных лясоў», нейкую «памыйніцу», паўстала перад чытачом найпрыгажэйшай, маляўнічай зямлэй, а яе жыхары — зычлівымі і гасціннымі.

Нарадзіўся Алесь у 1951 годзе ў Чудзіне. Тут скончыў дзесяцігодку, вучыўся ў Брэсцкім дзяржаўным педінстытуце імя А. С. Пушкіна, служыў у войску, працаваў у роднай вёсцы настаўнікам, у рэдакцыі Жабінкаўскай раённай газеты, на абласной студыі тэлебачання, узначальваў Брэсцкае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі. Жыў удалечыні ад сваёй малой радзімы, але заўсёды імкнуўся да яе душой, сэрцам, вершам...

*Няма нідзе мацнейшай веры
і памяці чысцейшай, чым
у роднай вёсцы...*

*Дома дзверы
прызрыста свецяцца ўначы.
Мне бачыцца: з-за неба краю
ідуць яны
з гадоў былых...*

*Сню кожны раз, як прыезджаю,
нібыта ўваскрашаю іх...*

І гэта не толькі замілаванне родным кутком, не проста імкненне самотнай душы, а цвёрдая перакананасць творцы ў сваім выбары.

1.

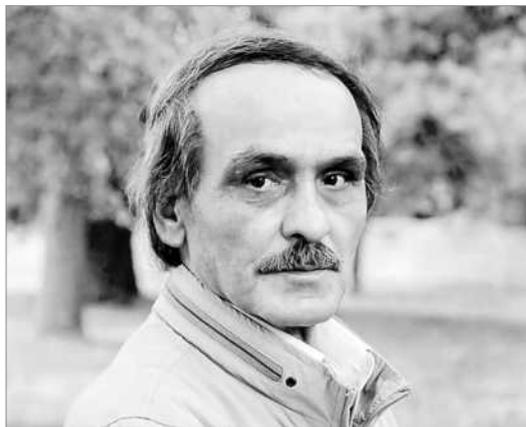
Маё знаёмства з Алесем Каско працягвалася без малаго пяцьдзесят гадоў. З таго часу, калі ў 1968 годзе ў «Савецкім Палесці» былі надрукаваны першыя вершы юнака з Чудзіна. Глыбінёй, дасканалым веданнем роднай мовы, паэтычнасцю вершы Алеся ўразілі тагачаснага рэдактара газеты, кіраўніка створанага ім літаб'яднання «Рунь» Васіля Праскурава, супрацоўніка рэдакцыі, тады яшчэ маладога паэта Віктара Гардзея (у тым годзе ён выдаў свой першы паэтычны зборнік «Касавіца»)...

Перабіраю стосы кніг з хатняй бібліятэкі, сярод якіх некалькі дзясяткаў з памятнымі аўтографамі аўтараў, адрасаваных мне асабіста. Сярод іх — і зборнічак Алеся Каско «Час прысутнасці». Менавіта за гэтую кнігу ў 1994 годзе аўтар быў удастоены літаратурнай прэміі імя Аркадзя Куляшова. Акуратным, роўным почыркам Алеся на тытульным лісце выведзены роўныя радочкі шчырых слоў: «Сябру, земляку, калегу Кастусю Мохару з удзячнасцю за сустрэчы, няхай і нячастыя, але сапраўдныя. Плёну, здароўя, шчасця! Алесь Каско. Ганцавічы, 17 кастрычніка 94 г.»

Пакутліва зашчымяла сэрца ад разумення: і сапраўды нячастыя былі нашыя сустрэчы. Балюча ўсведамляць, што больш ім не быць! Можна, з-за гэтай запознена-шчымылівай высновы кожная мая сустрэча з Алесем і ўспаміны пра яго сёння такія яркія, выразна-ўяўныя.

2.

...У маі 1987 года Ганцаўшчына панесла велізарную страту: заўчасна згасла сэрца выдатнага журналіста, пісьменніка, заслужанага дзеяча культуры БССР, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР Васіля Праскурава. Праз некалькі гадоў

у памяць аб ім па ініцыятыве ўпраўлення інфармацыі Брэсцкага аблвыканкама і асабіста яго начальніка Георгія Тамашэвіча было вырашана выдаць пасмяротную кнігу пісьменніка, у якую павінны былі ўвайсці не надрукаваныя пры жыцці творы.

Зборам матэрыялу для новай кнігі даручылі займацца Алесю Каско і мне, як вучню, папличніку Васіля Фёдаравіча і даўняму сябру сямі Праскуравых. Не адзін дзень мы з Алесем разам з удавой Лідзіяй Сцяпанавой і дачкой Валянцінай у прасторнай і надзвычай гасціннай хаце гаспадароў карпелі над ёмістым архівам пісьменніка, адбіраючы творы для будучай кнігі. Неўзабаве кніга В. Праскурава «Наўсцяж вясковай вуліцы» (такую назву мела незавершаная пісьменнікам аповесць) пабачыла свет. У ёй знайшлі месца ўспаміны Алеся Каско і мае пра сьлыннага палескага творцу.

3.

...7 ліпеня 1991 года — зноў сумная вестка — памёр Міхась Рудкоўскі. Згодна з зааватам, яго пахавалі на могілках у роднай вёсцы Востраў. Творчая грамадскасць Берасцейшчыны, сярод якой мноства шчырых Міхасевых сяброў, вырашыла ўзвесці на ягонай магіле велічны помнік. І не які-небудзь, а з прыроднага каменю. Для ажыццяўлення задумы берасцейскаму скульптару спатрэбіўся гранітны волат-валун. Знайсці яго можна было і ў ваколіцах Брэста, але ж не везці шматтонную глыбу ажно за 300 кіламетраў з абласнога цэнтру ў Востраў! Вырасылі шукаць на месцы, на Ганцаўшчыне. Пошукавую місію ўсклалі на плечы Алеся Каско, а ён, у сваю чаргу, да гэтай важнай справы далучыў і мяне як небалага знаўцу тутэйшых мясцін.

У пошуках прыдатнага каменя мы з Алесем аб'ездзілі ўвесь раён. І не марна: хто шукае, той знаходзіць. Цяпер апошняе слова — за скульптарам. І ён не падвёў. Неўзабаве камень-помнік з выбітым па-майстэрску на ім партрэтамі Міхася ва ўрачыстай атмасферы быў устаноўлены на яго магіле.

4.

...Напрыканцы 1990-х Алесь заўважыў і ацаніў паэтычны талент маёй дачкі Валянціны. Ад абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі, якое ён тады ўзначальваў, даў ёй рэкамендацыю для наступлення на факультэт журналістыкі Белдзяржуніверсітэта. Ды і потым дапамагаў яе творчаму росту. З яго благаслаўлення нізка вершаў маёй дачкі ў 1999 годзе з'явілася ў літаратурным альманаху «Дзядзінец» у серыі «Берасцейскае вогнішча», яе вершы друкаваліся ў рэспубліканскіх газетах і часопісах, у абласной «Зары».

Наогул, таварыскасць, сціпласць, спагадлівасць, жаданне дапамагчы чалавеку дасягнуць тых вяршынь, якіх дасягнуў

сам паэт, падзяліцца сваім духоўным багаццем былі найбольш характэрнымі рысамі гэтага чалавека: сярэдняга росту, хударлявы, з паляшчкімі вусамі, якія дапаўнялі яго вобраз, нетаропкай сціпанай манерай маўлення, пранізліва дапытлівым і ў той жа час мяккім і крыху сумнаватым позіткам глыбокіх вачэй кожнаму, хто жадаў, спрыяў і словам, і справай. Гэтыя цудоўныя рысы характару ён, пэўна, пераняў ад свайго старэйшага сябра — паэта Міхася Рудкоўскага, ад свайго духоўнага настаўніка, вучонага і літаратуразнаўцы Уладзіміра Калесніка, з якімі доўгі час жыў, ствараў і працаваў побач у горадзе над Бугам.

Ён адкрыў чытачам імя новай паэтыкі, сваёй зямлячкі Ірыны Дарафейчук. Шмат дапамог у творчым станаўленні яшчэ аднаму чуждзіну — паэту-святару, магістру багаслоўя Яўгену Сергіені. Пад рэдакцыяй Алеся ў 2011 годзе пабачыў свет першы зборнік вершаў Яўгена «Неба прамаўляе».

Дарэчы, Алесь Каско (разам з Віктарам Гардзеям і Анатолем Казловым) быў першы, хто яшчэ ў рукапісе чытаў маю аповесць «Апошнія дні». Заўважу: аповесць была надрукавана ў двух нумарах часопіса «Маладосць» (11-м і 12-м) за 1998 год. Ён прыхільна выказаўся на гісторыка-дакументальную хроніку «Памяць. Ганцавіцкі раён», укладальнікам якой быў я, на наш сумесны з Віктарам Гардзеям зборнік «Паміж Бобрыкам і Ланню» з серыі «Беларусь літаратурная».

Гэта былі не апошнія нашы стасункі. Даводзілася бачыцца і пазней: на Днях беларускага пісьменства ў Камянцы і ў верасні 2011-га ў Ганцавічах, у 2012-м на прэзентацыі зборнікаў Алеся Каско «Нічога больш» і «Прыадхінуты небасхіл», на «Каласавінах» у Люсіне, дзе ў якасці ганаровага гасця прысутнічаў сын песняра Міхась Міцкевіч... Пазней, у 2016-м, бачыліся на вечарыне з нагоды 80-годдзя Міхася Рудкоўскага. Рэгулярна сустракаліся і ў рэдакцыі ганцавіцкай раённай газеты... Сапраўды незабыўныя, шчырыя і цёплыя сустрэчы даўніх сяброў.

Зноўку гартаю і перагортваю старонкі кніжак Алеся Каско і нібыта бачу яго, вяду з ім нетаропкую гаворку. Быццам і не было таго жалобнага расстання напрыканцы спахмурнелага ад плачу дажджоў лістапада. Выразна чую ягоны голас:

*Целам жыў — і шкадаваў душы,
і маліўся над духмянай пожняй:
дай зялёным крыкам даражыць
да апошняй хвілі, да апошняй!..*

Алесь Каско не жадаў скарацца лёсу, бо прагна верыў у неўміручасць. Не, не зямнога існавання, а слова:

*Назад не прыйду, зямля,
ды сілай жыцця і слова
я голас падам здаля,
каб лёс твой з'яднаць нанова.*

Прачытаў — і ажно мароз прабег па скуры. Гэтыя радкі глыбінёй свайго сэнсу, выразнасцю, сілай уздзеяння вельмі нагадваюць незабыўныя гамзатаўскіх «Жураўлёў»!!!

І як пацвярджае праўдзівасці гэтых слоў зноў цытую:

*Ды памяць дагоніць цябе й нежывога:
над шоргат рыдлёўкі і стук малатка,
каб край свой адведаць, заклечыць у
Бога
душа хоць бы дзень — хоць адзін
з сарака!..*

Сёння, пасля дачаснай смерці паэта (які не дажыў некалькі тыдняў да 66 гадоў), працягвае гучаць яго напеўнае паэтычнае слова, і, хочацца спадзявацца, гучанне тое будзе вечным. Бо паэзія — бессмяротная. Яна заўсёды жывая, яна — па-за часам.

Кастусь МОХАР

Пётр КОШАЛЬ

У родны горад — са сталіцы

Яна дагэтуль удзячная сваёй настаўніцы: навучыла любіць і песню, і малую радзіму. Гаворыць, людзі тут даўно прызвычаліся жыць і даўно ўжо не пакідаюць землі, якія 32 гады таму больш за іншых пацярпелі ад уплыву чарнобыльскай навалы:

Паліна Ходас і калектыў хадулістаў «Экстрым» у Цэнтры культуры Хойнікаў.

— Спачатку я толькі выступала на сцэне, а потым зразумела, што хачу займацца арганізацыйнай дзейнасцю. У Мінску трапіла ў тэатр арыгінальнага жанру і стала выступаць на хадулях. Калі вярнулася ў Хойнікі, пачала вучыць гэтым дзяцей. Мы ўжо ўдзельнічалі ў розных конкурсах. Ставім танцы з хадулістамі і задзейнічаем іх у тэатралізаваных прадстаўленнях. Гледачам падабаецца.

Дзяўчына з задавальненнем працуе не толькі з хадулістамі, але і выступае рэжысёрам усіх мясцовых свят. Пад яе апекай сёння — і два аматарскія тэатральныя калектывы (дзіцячы і дарослы), дзе даводзіцца займацца ўсім: ад музыкі і касцюмаў да выкладання акцёрскага майстэрства. У планах маладога спецыяліста — новыя пастаноўкі, праекты, якія абавязкова павінны несці радасць. З асаблівай адказнасцю падыходзіць культур-арганізатар да народных свят і абра-

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

даў, праз якія перадаюцца шматвяковыя мясцовыя традыцыі.

Між тым і на асабістае жыццё час знаходзіць. Апускае вочы і на нясціплае пытанне пра перспектывы выйсці замуж у невялічкім гарадку адказвае пазітыўна. Ёсць малады чалавек, з якім ужо даўно сустракаецца. Спадзяюцца стварыць сям'ю і нарадзіць дзяцей, якія таксама будуць працаваць на гонар роднага Палесся.

— Тут мае сваякі, тут увогуле добрыя людзі, і мне тут утульна. У нас прыгожы горад, свой музей, парк адпачынку і знакамітая сядзіба Абрамавых. Калі ёсць жаданне, можна развітацца і ў невялікім горадзе. Маладая радзіма дае вялікія магчымасці для развіцця і самарэалізацыі. І задача для нас, маладых спецыялістаў, —

прывесці роднаму краю максімум карысці.

Каб публічна падтрымаць маладых творчых спецыялістаў, якія не баяцца звязаць свой лёс з невялікім горадам ці вёскай, Гомельскі аблвыканкам абвясціў інфармацыйны праект «Прыцягненне», які ахопіць усе раёны вобласці. Прэс-сакратар аблвыканкама Вольга Рабікава адзначыла, што ідэю старшыні Гомельскага аблвыканкама Уладзіміра Дворніка падтрымалі ва ўсіх рэгіёнах Гомельшчыны:

— Сапраўдных патрыётаў сваёй зямлі трэба ведаць у твар. Гэты праект пра тых, хто любоў да Радзімы даказвае справай. Сродкі масавай інфармацыі на ўсіх

узроўнях будуць расказваць пра маладых людзей, якія па-сапраўднаму любяць родную зямлю. На працягу некалькіх месяцаў раёны вобласці праз СМІ змогуць пазнаёміць чытачоў і гледачоў з маладымі спецыялістамі і сапраўднымі прафесіяналамі сваёй справы, якія працуюць на роднай зямлі.

Па выніках праекта «Прыцягненне» больш за сотню яго герояў стануць удзельнікамі ток-шоу на гомельскім абласным тэлебачанні, дзе ў фармаце дыялогу абмяркуюць шляхі развіцця рэгіёна.

**Ірына АСТАШКЕВІЧ,
фота аўтара**

Лёсы людскія

Партрэт Евы Фялінскай.

Пад псеўданімам Скала

Вёска Галынка Клецкага раёна знакамітая тым, што тут размяшчаўся маёнтак Вендорфаў, які належаў прадстаўнікам старога нямецкага роду. У пісьмовых крыніцах Вендорфы згадваюцца з пачатку XVI стагоддзя, а ў XVIII яны пасяліліся на беларускіх землях.

Адна з самых яркіх прадстаўніц роду — Ева Фялінская, якая нарадзілася напрыканцы 1793 года. Асірацеўшы ў чатырохгадовым узросце, дзяўчынка выхоўвалася ў сям'і роднага дзядзькі ў маёнтку Галынка. Родзічы лічылі яе за дачку, далі добрую адукацыю і выдалі замуж за Герарда Фялінскага — прадстаўніка знакамітага шляхецкага роду з Віцебска.

У замужжы Ева пераязджае на Украіну, у маёнтак мужа. Але ў 40 гадоў аўдавала. Ды яна не толькі выхоўвае шасцярых дзяцей, але і становіцца членам тайнага палітычнага таварыства пад кіраўніцтвам Шымона Канарскага. Пад псеўданімам Скала стварае «Жаночае таварыства», якое вядзе работу сярод сялян. Фялінская і яе арганізацыя падаліся ўладам настолькі небяспечнымі, што Еву арыштавалі і пасадзілі ў Кіеўскую цытадэль, а пасля адправілі ў сібірскую высылку ў Бярозаў.

Там яна пасябрала з хантамі, мансійцамі, немцамі і распавяла пра іх у сваіх успамінах. Вярнуўшыся з высылкі, Ева друкуе дзённікі, якія мелі вялікі поспех у чытачоў. Адно за другою піша аповесці: «Гесілія», «Пан дэпутат», «Плянніца і цётка», «Успаміны». Яшчэ пры жыцці былі надрукаваны пяць тамоў яе твора «Помнік успамінаў з майго жыцця ў Сібіры». Грамадская дзейнасць і літаратурная творчасць зрабілі Еву Фялінскую вядомай асобай, яна ўвайшла ў гісторыю літаратуры XIX стагоддзя.

Родны брат Евы Юльян быў таленавітым юрыстам, служыў у Слуцкім судзе, склаў «Статут Вендорфаў». Сын Евы Зыгмунт пасля заканчэння прыходскай школы ў Нясвіжы вучыўся ў Маскоўскім універсітэце, Сарбоне, духоўнай семінарыі і Пецябургскай рымска-каталіцкай акадэміі, дзе пасля заканчэння выкладаў. У 1862 годзе Папа Рымскі назначыў яго на пасаду архіепіскапа Варшаўскага. Пасля паўстання 1863 года ў знак пратэсту супраць рэпрэсій Зыгмунт Фялінскі напісаў пісьмо імператару Аляксандру II і падаў у адстаўку. У адказ прыйшоў загад дэпарціраваць пастыра ў Пецябург, а адтуль адправіць у высылку ў Яраслаўль. Тут Фялінскі прабыў 20 гадоў, займаўся духоўна-асветніцкай работай.

Пасля смерці яго прах быў пахаваны ў Варшаўскім кафедральным саборы. У 2009 годзе Папа Рымскі Бенедыкт XVI кананізаваў Зыгмунта Фялінскага. У Варшаве ёсць музей святога. У ліпені 2010 года ў Клецку прайшоў міжнародны сімпозіум «Зыгмунт Шчасны Фялінскі — святы воблік у Беларусі».

Вольга ЖЫГАР

Фотаназірк

На ўсходнім ускрайку Петрыкава застыў старадаўні могілнік, які чакае моманту шмат чаго распавесці. Паводле легенды, тут была магіла маці Багдана Хмяльніцкага, якая была родам з гэтых мясцін. Але месца яе пахавання да нашых дзён не захавалася.

Падчас першай казацка-сялянскай вайны ў XVI стагоддзі многія жыхары Петрыкава цэлымі сем'ямі сыходзілі разам з казакамі ў Запарожскую Сеч. Была сярод іх і маладая прыгожая дзяўчына. А вярнулася на радзіму праз шмат гадоў, калі яе сына Багдана Хмяльніцкага падтрымалі палескія гарады — Мазыр, Тураў і Петрыкаў. Тут яна і памерла.

Адна са славатасцей могілніка — пяць высокіх калон XVIII стагоддзя, накрытых порцікамі. Такіх калон у Беларусі няшмат — каля 20-ці. У Петрыкаве яны стаяць хаатычна, а пра гісторыю іх узнікнення існуе некалькі гіпотыз. У прыватнасці, адна з іх сцвяржае, што пасля апошняга падзелу Рэчы Паспалітай мясцовая шляхта збудавала гэтыя колонны ў памяць пра Статут. Так яны пахавалі сваю канстытуцыю. Па іншым меркаванні, гэта магільныя помнікі петрыкаўскай знаці.

Алёна СЦЯФНЯК

Падарожжа ў святло

Наталля і Рыгор Івановы пра культуру творчасці і дыпламатыю ў сям'і

Гэта адна з самых знакамітых сямейных пар у беларускім сучасным мастацтве. Такія розныя ў творчасці і такія блізкія ў сям'і... Шмат гадоў яны разам ідуць наперад і падтрымліваюць адзін аднаго ў любых пачыненнях. Творцы выхавалі двух дачок, якія таксама займаюцца мастацтвам. Цяпер сямейная дынастыя часам выстаўляецца разам. Наталля і Рыгор Івановы расказалі, як разам пражыць шчасліва 35 гадоў і захаваць творчую індывідуальнасць, займаючыся адной справай.

ЦЯПЛО Ў СЯМ'І

— Ваша сям'я прызнаная мастацкай дынастыяй у Беларусі. Калі ўпершыню бачыш вашы работы, падаецца, што ў вас падобны стыль. Але пры больш глыбокім разглядзе заўважаецца індывідуальнасць. Раскажыце, як творча ўзаемадзейнічае ўнутры сям'і?

Рыгор Іванов: У нас атрымліваецца захоўваць баланс як у творчасці, так і ў асабістых адносінах. Кожны гатовы пайсці на кампраміс. Навучыліся дамаўляцца і прыслухоўвацца адно да аднаго: сямейная дыпламатыя. Але галоўнае — любоў, якая аб'ядноўвае, іншыя складнікі — пасля.

Мастакі ў сям'і — гэта цікава: шмат агульных тэм, дзеліцца адкрыццямі і заўсёды радуемся новым творам.

— На апошняй выстаўцы мастацкія творы ахапілі дзве залы. Вашы, Рыгор, былі вялікія, прамяністыя. Здавалася, быццам яны абараняюць творы ў другой зале, дзе размясцілі далікатныя і цёплыя работы Наталлі і дачок. Ці можна спрацаваць тую экспазіцыю на ваша жыццё?

Наталля Іванова: Мы жывём у гармоніі: ніякіх канфліктаў. Мне складана, калі ціснуць як у жыцці, так і ў творчасці, таму вялікае шчасце, што ўдаецца гэтага пазбегнуць. У кожнага з нас свой прафесійны шлях, таму важная сямейная падтрымка, а не марнаванне часу на дробязі.

— Дочкі самі выбралі мастацтва як род дзейнасці ці ўсё ж гэта было ваша бацькоўскае жаданне?

Н. І.: З упэўненасцю адкажу, што самі. Яны малявалі з самага дзяцінства. Нават у цацкі не гулялі. Для іх было цікава нешта ствараць. Вядома, паўплывала творчая атмосфера ў сям'і. Вакол усе малявалі, і ім не хацелася адставаць. З дзяцінства яны чыталі кнігі па мастацтве. Маглі казку не пачытаць, але прафесійныя кнігі разглядалі з радасцю.

Таму з прафесіяй было наканавана. Мне часам нават здаецца, што яны не ведалі, што можна было выбраць, напрыклад, прафесію эканаміста або бухгалтара. Мастацтва ў нашай сям'і — гэта лад жыцця.

Наша малодшая дачка вучылася ў Еўрапейскім гуманітарным універсітэце, вывучала візуальны дызайн. Здавалася б, такая перспектыўная прафесія, вельмі прыбытковая сёння, але ёй усё роўна бліжэй трымаць у руцэ пэндзаль.

— Канкурыруеце ўнутры сям'і як мастакі?

Н. І.: На шчасце, не. Дачок мы стараемся падтрымаць ва ўсіх пачыненнях. А з Рыгорам заўсёды побач: і дома, і ў майстэрні. За трыццаць пяць гадоў сумеснага жыцця настолькі адзін да аднаго прывыклі, што, напрыклад, адной у майстэрні мне было б сумна. Нават калі раз'язджаемся на дзень, здавалася б, можна адпачыць адзін ад аднаго, а я заўсёды пачынаю сумавать. Мне здаецца, што мы адзіны арганізм... Напрыклад, у складаных момантах не ўпадаем у роспач, а, наадварот, падбадзёрваем адно аднаго.

Я ўвогуле лічу, што дзеці павінны быць лепшыя за нас, таму імкнуся перадаць ім свае веды, дапамагчы парадамі. Але ў дзяўчат ужо сфарміраваны свой стыль у творчасці, таму яны нас таксама могуць чамусьці навучыць.

УЗРОЎНІ СВЯТЛА

— Рыгор, вы — заснавальнік такога кірунку, як святлізм. Раскажыце, у чым яго сутнасць і як ён уздзейнічае на глядача?

— Святлізм — гэта калі сама карціна і ўсё ў карціне выпраменьвае святло, гэта адчуванне, працэс, пры якім чалавек у сабе адкрывае пачуццё святла, адчувае, што ён і сам святло. Мае работы не для секунднага прагляду. Глядзіш на карціну, і яна пачынае пульсаваць. Гэта вынік правільнага выбудавання святла.

Святло для мяне — сімвал Бога. Я звязваю святлізм з верай. Мне часам здаецца: глядзіш на твор, і ён — як лекі, дапамагае ад смутку, журбы, цемры. Святло аб'ядноўвае ўсіх. У кожным маім творы закладзена стыхія. У мяне калісьці была выстаўка «Водары колераў»: углядаешся ў карціны, і, здаецца, адчуваеш іх водар. Гэта ўсё асацыяцыі. Так і тут: чалавек, глядзячы на святло, знаходзіць у ім сваё чараўніцтва. У работах ёсць свабода. Няма прывязкі да канкрэтнага сюжэта, ёсць фантазія і ўяўленне. Мае светлавыя экраны канцэнтруюць чалавека, у гэтым святле ён стварае сваё кіно.

Можа падацца, што мае работы падобныя. Але ў іх па-рознаму расставленыя акцэнты. Нейкія больш эмацыянальныя, у іншых экспрэсія падкрэслена колерам. Ёсць жа і вельмі спакойныя творы. Чалавек, які тонка адчувае, адчуваецца на іх хутка.

Рыгор Іванов. Трыпціх «Прывячэнне К. Малевічу».

Лічу, што на белым свеце жывуць менавіта святляне. У адрозненне ад іншых людзей святлісты якраз думаюць, што ўнутры іх святло — замест крыві. Святло ратуе чалавека ад зла і дапамагае не патануць у рацэ жыцця.

— Вы самі для сябе падзялілі святлізм на тры ўзроўні. У чым асаблівасць кожнага?

— Я развіваўся ад рэальнасці да абстракцыі. Гэта вялікі шлях. Абстракцыя, на мой погляд, найбольш поўна адлюстроўвае маю фантазію, уяўленне. Напрыклад,

Наталля Іванова «Гусі, мае гусі...».

«Чорны квадрат» Малевіча кожны можа трактаваць павойму. Гэтым я хачу сказаць, што абстракцыя шматгранная, развівае мысленне.

Першы ўзровень святлізму — гэта паверхня рэальнасці. У творах прысутнічаюць людзі. У работах можна ўбачыць размежаванне колераў, выразныя грані, якія паступова знікаюць, а карціны выпраменьваюць святло. На другім узроўні ў іх бачны знак маланкі. Працываецца сілуэт. Вобраз маланкі мы пераносім на сябе ў цэнтр святла — сонечнае спліценне. Адчуваецца энергія, сіла. Трэці ўзровень — узыход на вяршыню, адчуванне, што ты дасягнуў абсалюту. Тут пульсаванне і вібрацыя за кошт святла: чалавек нібы трапляе ў метафізічную прастору.

Кожны з гэтых узроўняў паўставаў адзін з другога. Сутнасць працэсу ў тым, што як мастак я стаў адыходзіць ад матэрыяльнага, абстрагавання ад навакольных фактараў. У маіх работах паступова заставалася толькі святло.

Фарміраваць кірунак святлізму я пачаў прыкладна ў 2015 годзе. Да гэтага часу была больш фігуратыўная рэальнасць, але ішоў пошук у абстракцыі. Свой творчы шлях часам параўноўваю з лабараторыяй. Таму што гэта па-сапраўднаму навукова-даследчая праца.

Спачатку я часта выкарыстоўваў яркія колеры, потым

прышоў да таго, што яны павінны пераходзіць у святло. Я існую ва ўсіх узроўнях адначасова. І здаецца, што ўсё з іх не вычарпаў.

ЗАЎСЁДЫ Ў ТРЭНДЗЕ

— Рыгор, вы нарадзіліся ў Хабараўску, жылі ў Кітаі, шмат ведаеце пра культуры розных краін. Як гэта паўплывала? Што вам дала беларуская культура?

— Культуры розных краін добра ўспрымаюцца ў дзяцінстве: дзіця можа хутка засвойваць мовы, запамінаць матывы музыкі, чытаць літаратуру... Напрыклад, да гэтага часу памятаю водар палёў Кітая, вясну там. Вядома, цікава ўбачыць свет, вывучаць яго і потым вызначыцца, якія месцы табе бліжэй.

Далёкія дарогі таксама карысныя. Памятаю, як маленькі ездзіў у цягніках. Глядзіш у акно, факусіруеш абстаноўку, а вакол — столькі цудаў. Сам не заўважаў, як гэтыя ўспаміны праз многія гады адбіліся ў творчасці.

Памятаю, калі пераехалі ў Полацк. Такі прыгожы горад і тады, і цяпер. Я заўсёды любавалася Дзвіной. Уражвала Сафія, якая стаіць на вялікім узгорку. Мне падабалася створаная прыродай шырыня і прастор. Я часта ўспамінаю адчуванні, калі свеціць сонца, а ты глядзіш на Дзвіну. Здаецца, што гарызонт падзелены на часткі.

Калі пра беларускую культуру, то на мяне моцна паўплывала творчасць Казіміра Малевіча і Марка Шагала. У іх ёсць чаму вучыцца.

— Вы заўсёды траплялі ў трэнд мастацтва. На адкрыцці вашых выставак шмат публікі. Адметна: большасць з тых, хто цікавацца, — мэтры беларускага мастацтва...

— Я не згодны з тым, што толькі мэтры. Моладзі таксама падабаецца. У мяне нядаўна быў выпадак, калі хлопец на маю выстаўку прыходзіў тры разы. Хадзіў, глядзеў, думаў... Гэта вельмі важна! Што датычыцца прафесіяналаў, многія прыходзяць, таму што вучацца. Мастак, глядзячы на творы калег, развіваецца, разумее, што яму цікава, а што — не, адкрывае новыя стылі, разважае, наколькі яны пасуюць яго манеры.

— Як думаеце, што чапляе глядача ў вашых творах?

— Калі канкрэтна пра трэці ўзровень святлізму, мне здаецца, чапляе само святло. Глядач адчувае энергетыку. Я хачу адкрыць сувязь чалавека са сваім найвышэйшым я, з падсвядомасцю.

Светлавыя карціны — свайго роду медытацыя. Глядзячы на іх, знікае негатыв, дрэнная энергія (далёка хадзіць не трэба: кожны дзень у транспарце, у краме мы можам сутыкацца з непрыемнымі сітуацыямі). Заўважце: любое непрыемнае слова можа сапсаваць нам настрой. А мастацтва арганізм аднаўляе. Мы ў сям'і заўсёды падсілкоўваемся энергіяй мастацтва.

ВЯРТАННЕ Ў ДЗЯЦІНСТВА

— Наталля, і ў вашых творах прысутнічаюць светлавыя тоны. Гэта таксама зварот да святлізму?

— У мяне крыху іншая канцэпцыя. Хачу ў чалавеку дарослым абудзіць унутранае дзіця. Бо дзіця — гэта чысціня, непасрэднасць. Ва ўсіх філасофскіх вучэннях прапісана: імкніцеся да дзіцяці. Псіхологі, псіхатэрапеўты для выздараўлення спрабуюць вярнуць хворага ў стан дзяцінства. Сваёй творчасцю хачу дапамагчы чалавеку адчуць сябе радасным, непасрэдным, лёгкім. Мне гэта ўдаецца. Колькі выставак ні рабіла, заўсёды чую ад наведвальнікаў фразу: «Мы як быццам вярнуліся ў дзяцінства». Мне прыемна, што людзі мяне разумеюць, ловяць пасыл, энергетыку.

Жывапісам я пачала займацца ў сорак гадоў. Да гэтага шмат гадоў займалася габеленам, захаплялася абразамі і традыцыйнай народнай творчасцю. Жывапіс стаў чымсьці асаблівым, вялікім крокам наперад! Люблю тое, што раблю. Гэта надае сілы. Вялікую ролю адыграла сям'я: гэта маё натхненне, стымул. Сёння мы з Рыгорам выстаўляемся ў розных краінах, і я вельмі рада, што там ведаюць і любяць беларускае мастацтва.

Вікторыя АСКЕРА

ВАРЫЯНТЫ НОРМЫ

Спектаклі — як людзі: маюць права на асаблівасці

Гэта забава, прывучаюць нас тэатры, усё часцей і больш уводзячы ў рэпертуар пастаноўкі, за якімі можна пралічыць відавочны камерцыйны вынік. Мастацтва — справа заўсёды рызыкаўная: спрацуе ці не, зразумеюць ці не, адзняць, уключацца, далучацца, асэнсуюць і калі... Імкненне прыцягнуць глядача да апошняга наогул ператварае паход у тэатр у працу, патрабуе напружання і ўнутранай аддачы. І гэта вечарам, пасля работы... Няхай чалавек разняволіцца, адпачне. Залатая логіка вельмі дапамагае айчынным тэатрам апраўдаць у сваім рэпертуары вялікую колькасць спектакляў, куды можна прыйсці проста пасмяяцца, разняволіцца і забыць дзённыя клопаты, у перапынку папіць кавы з пірожанкай у буфэце, сустрэць знаёмых, абмяняцца ўсмешкамі і сысці выключна ў добрым настроі. Ніхто не спрачаецца, гэта адна з місій тэатра і наогул мастацтва — даць чалавеку магчымасць зняць напружанне, крыху збіць рытм, — але не адзіная. Функцыю абуджаць душу і актывізаваць мысленне ніхто пры гэтым не адмяняе (нідзе). Але ў нас тэатр забавы становіцца фактычна нормай. А ўсё, што ў яе не ўпісваецца (іншыя жанры, формы і эксперыменты), рызыкуюць у вачах «выхаванага» на такой норме глядача атрымаць кляймо нейкага адхілення. Соцыум адхіленні спрабуе лячыць, у адваротным выпадку чалавек (ці з'ява) застаецца на ўзбочыне. Ці не адна з праяў гэтага ў дачыненні да тэатра думкі — звужэнне яго прасторы (колькасць пастановак, ахоп аўдыторыі). Спрачацца з нашай нормай у тэатры складана (столькі ўжо сказана, напісана, прамоўлена), як і даказаць, што бываюць розныя варыянты нормы.

Халоднай вадой абдалі тыя, ад каго гэтага меней за ўсё можна было чакаць, — тэатр «Тэрыторыя мюзікла» з ліцэнзійнай пастаноўкай «Недалёка ад нормы». Патрэбная была нейкая такая прычэпка айчыннаму тэатру, каб актывізаваўся імунітэт і ўключылася ўнутраная абарона ад вірусу спрошчанаści і перакосу ў лёгкую забаўляльнасць. Каб і глядач зразумеў (ці ўспомніў): ёсць у тэатра дзіўная здольнасць быць неверагодна шчырым і адкрытым, закрэпаць балючае, дапамагаючы вырашаць праблемы, якія сядзяць вельмі глыбока. Так глыбока, што перашкаджаюць жыць. А са смехам з імі не разабрацца, на жаль.

Вясна дала нашым глядачам адкрыццё і магчымасць перагледзець стаўленне нават да забаўляльнага тэатра: прыйшоўшы аднойчы дзеля разняволення, можна пачуць адчуць здольнасць тэатра быць псіхааналітыкам ці нават лекарам. І, як ні дзіўна, нагадаў пра гэта прадстаўнікі самай камерцыйнай індустрыі, носьбіты культуры *INTERTEMENT*, з якой звязваецца жанр мюзікла: як правіла, гэта яркі сюжэт, відовішчнае шоу, яркія, запамінальныя мелодыі, спевы, якія зараджаюць энергіяй. У гэтым сэнсе спектакль «Недалёка ад нормы» вяртае было паставіць сапраўды, каб парушыць стэрэатып і даказаць: нават мюзікл можа быць драматычным, здольны выклікаць перажыванні і слёзы. І ў яго аснове неабавязкова павінна быць нейкая закручаная інтрыга і сюжэт — простае жыццё з высвятленнем адносінаў і пытаннямі, з якімі можа сутыкнуцца любая сям'я.

У цэнтры гэтай гісторыі — добрая сям'я, таму і носяць яе прадстаўнікі прозвішча Гудмэн. Муж з жонай не страцілі каханне, хоць і адчуваецца ўплыў на адносіны побыту — нават на самым пачатку.

Штосьці яўна не так, і справа зусім не ў побыце. Ад гэтага пакутуе найперш дачка. Яе жыццё нібыта зусім не цікавіць. Што (хто) цікавіць? Сямейнае свята тая ладзіць на дзень нараджэння сына... Якога няма. Ён памёр маленькім гадоў ці не дваццаць таму. Але для жанчыны ён ужо дарослы, існуе побач з ёй (і на сцэне прысутнічае разам з маці). І становіцца зразумела, што не так у гэтай сям'і: тут боль, драма з немагчымасцю жыць і існаваць далей.

Гэта той варыянт, які разбурае стэрэатыпнае меркаванне пра брадвейскі мюзікл і яго задачы (у першую чаргу складзенае дзякуючы Галівуду). Нельга

здараецца, то чаму ж немагчыма пра гэта спяваць? А фактычна — крычаць. Гэта падкрэслівае музыка (яе розныя рытмы, рок-стыль як базавы, але з магчымасцю спалучэння з больш аблегчаным выкананнем, рамантычнымі часткамі, дзе пераважае мелодыка). Нават падкрэслена «жывое» выкананне музыкі: спектакль ідзе ў жывым суправаджэнні рок-групы (кіраўнік Ціхан Золатаў), якая знаходзіцца на сцэне ўвесь час — працуе на эмацыянальнасць успрымання герояў.

Дзіяна няспынна кантактуе з маладым чалавекам, якога няма ў свеце жывых, але ён у яе ў галаве і з гэтым трэба нешта рабіць — пакутуюць дачка і муж. Доктар (суперзорка) раіць тэрапію, пасля якой чалавек губляе памяць пра ўсё. Але потым пацыенту можна дапамагаць пакрысе ўспамінаць тое, што трэба. Дзіяна вяртаецца дадому з абсалютна чыстай памяццю. Але як яна магла забыць свайго сына? Ці магчыма яго забыць? А галоўнае — ці варта наогул забываць тых, хто жыў, быў часткай нас са-

міх? І ці магчыма навучыцца жыць без іх, не губляючы пры гэтым памяць? І не грэбуючы любоўю тых, хто побач.

Менавіта дзякуючы іх каханню, любові, клопату і трымаецца Дзіяна. Але ці не больш складана яе мужу: перажыў тую ж трагедыю, але цярпліва жыве побач з чалавекам, які можа напалохаць ненармальнасцю. Пра тое, што ёсць норма, ці магчыма жыць, крыху адыходзячы ад яе, спяваюць героі.

А гэта складана. Тут патрэбны зусім іншыя надрыў і кураж, нават выкананне на «нерве». Разумеючы гэта, стваральнікі беларускай версіі спектакля адмыслова працавалі над вакалам з запрошаным амерыканскім рэпетытарам. І, можа, сапраўды гэтыя ўрокі дадуць плён па меры таго, як будзе жыць далей спектакль. Давядзецца ўдасканальвацца і глыбока адчуць увесь гэты рок — музычны і жыццёвы, што вісіць над героямі, партыі якіх на прэм'еры спявала Святлана Мацыеўская і Дзмітрый Якубовіч.

Выканаўца складана ўсім, яшчэ і таму, што нічога не адрывае ад іх перажыванняў: тут няма пампезных дэкарацый, што асацыююцца з Бродвеем. Наадварот, вельмі простая ўніверсальная канструкцыя дазваляе пазначыць сцэнічную прастору з рознымі зонамі, дзе адбываецца дзеянне (аўтар — мастак Андрэй Меранкоў). Фактычна аснова сцэнічнага афармлення тут — металічны каркас, які можна выкарыстоўваць з нагоды. Як і чалавечае цела — толькі каркас для таго, каб укласці ў яго тую нябачную сутнасць, што потым будзе жыць па норме ці шукаць яе варыянты. Гэта магчыма, мы разумеем.

Варыянты ёсць нават у тым тэатры, які традыцыйна лічыцца забаўляльным, паказалі нам. Галоўнае — зразумець, што гэта не страшна і не балюча, калі тэатр іншы ці розны. Трэба проста гэта прыняць і паспрабаваць калі не палюбіць, то хоць бы зразумець.

Варыянты ёсць нават у тым тэатры, які традыцыйна лічыцца забаўляльным, паказалі нам. Галоўнае — зразумець, што гэта не страшна і не балюча, калі тэатр іншы ці розны. Трэба проста гэта прыняць і паспрабаваць калі не палюбіць, то хоць бы зразумець.

Ларыса ЦІМОШЫК

Прэм'ера

Багемны лад існавання

Паэты, філосафы і мастакі вабяць у глядзельную залу

Яны асаблівыя: бедныя, з тонкай душой, рамантычныя, натхнёныя і багатыя на пачуцці. А гэта цікава. Магчыма, у тым і прычына запатрабаванасці оперы «Багема» Джакома Пучыні: прадстаўлена трэцяя яе пастаноўка на сцэне Вялікага тэатра Беларусі.

Опера «Багема» дагэтуль мела дзве пастаноўкі ў Беларусі: у 1968 і 2002 гадах. Гэтым разам сваю версію ў Нацыянальным Вялікім тэатры ажыццявіў народны артыст Расіі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР, лаўрэат Расійскай тэатральнай прэміі «Залатая маска», прафесар Расійскай акадэміі тэатральнага мастацтва Аляксандр Цітэль. Дырыжор-пастаноўшчык — заслужаны артыст Украіны Віктар Пласкіна.

Аляксандр Цітэль узначальвае оперную трупу Маскоўскага музычнага тэатра імя Станіслаўскага і Неміровіча-Данчанкі, на сцэне якога ідзе «Багема» ў пастаноўцы гэтага рэжысёра. Чым асаблівая беларуская версія? Опера была створана Пучыні напрыканцы XIX стагоддзя і распавядала пра жыццё маладых творцаў, што імкнуліся ў Парыж у надзеі рэалізавацца. У прынцыпе, ужо на пачатку XX стагоддзя Парыж стаў нефармальным цэнтрам мастацтва Еўропы, дзе віравалі розныя мадэрнісцкія ідэі і плыні. Менавіта гэты часовы перыяд больш прывабіў рэжысёра: у спектаклі дзеянне адбываецца прыкладна ў 20-я гады мінулага стагоддзя. Хоць час тут — хутчэй антураж, ды сам кантэкст існавання мастацтва і творчага асяродку для гэтай оперы вельмі важны. У цэнтры гісторыі — сябры: мастак Марсель, паэт Рудольф, філосаф Кален, музыкант Шанар. Жывуць сябры бедна, на творчасці зарабляць цяжка. І кожны імкнецца выжыць, не губляе аптымізму. Ды і каханне не абмінае маладых ды рамантычных. Толькі дзяўчаты вельмі розныя: Мімі, якая змагаецца з хваробай і баіцца страціць каханага, Мюзэта, наадварот, нібыта гуляе пачуццямі свайго сябра. Але сапраўднае каханне можа парушыць толькі страта.

Мадэрнісцкія настроі XX стагоддзя, пошукі мастацкай свабоды і чалавечай шчырасці і праз сто гадоў прыцягальныя, тым больш з чароўнай музыкай Пучыні, якая тонка перадае пачуцці герояў. Пачуццямі ніколі не бывае зашмат, вырашылі ў тэатры, таму Беларусь без «Багемы» пакінуць немагчыма: і вось новы варыянт у стылі мадэрн. Аўтар сцэнаграфіі Юрый Усцінаў, мастак па касцюмах Ірына Акімава згодна з рэжысёрскай канцэпцыяй стварылі мінімалістычны дэкарацыі, якія могуць «ажываць» (дзякуючы прыёму «кінетычнага жывалісу»). Побывавы фактар мінімалізаваны: прадстаўнікі парызскай багемы жывуць у вялікім памяшканні, знятым для правядзення выстаўкі мастацкіх твораў. Галоўны акцэнт — на рамантыцы і пачуццёвасці. Вясна, аднак...

Марыя АСПЕНКА

Цяжкае апавяданне

Незалежная ад дзяржпадтрымкі беларуская кінадакументалістыка абышла «залежную» і ў тэматычным дыяпазоне, і ў адкрыцці новага тыпу героя, і ў разбурэнні фільмейкерскіх шаблонаў. Стужак, знятых без падтрымкі дзяржавы, усё больш. І ўсё больш добрых.

Іх аўтары — зусім не толькі кінааматары, якіх несправядліва папракаюць у адсутнасці адпаведных дыпламаў: маўляў, «ці маеш права?». Гаворка аб прафесійных рэжысёрах, якія ствараюць экранныя опусы ўдалечыні ад Нацыянальнай кінастудыі, але, мяркуючы па выніках, правільна вызначылі сваю асаблівую траекторыю.

Прэм'ера дакументальнага фільма Настасі Мірашнічэнкі «Дэбют» («Першая кінавідэа-кампанія», 2017, 80 хвілін) адбылася ў мінскім цэнтры Dana Mall. Гэтай падзеі чакала з моманту, калі прадзюсар Воля Чайкоўская паведаміла ў Фэйсбуку пра поспех на пітчынгу дзесьці на аўтарытэтай фестывальнай пляцоўцы ў Еўропе. Праект атрымаў там стартую падтрымку, і далей — цішыня ці не пару гадоў.

І вось ашаламляльны вынік. Фільм адабраны ў конкурсную праграму «The First Appearance» самага прэстыжнага міжнароднага кінафестывалю дакументальнага кіно ў Амстэрдаме (IDFA). У гэтым змаганні дэбютаў удзельнічае 15 карцін, дзве з якіх уганараваны прызамі. Для беларускай дакументалістыкі прарыў у конкурсную праграму IDFA — вялікая перамога.

Фільм «Дэбют» — калектыўны партрэт, цяжкае апавяданне, асаблівы тэатр і сацыяльны праект адначасова. Зрэшты, Настася Мірашнічэнка інакш не ўмее. Яна робіць фільм, каб зняць. Зняць цяжар безвыходнасці і асуджанасці чалавека, які даверыўся ёй як рэжысёру. Так было ў карціне «Скрыжаванне». Так стала ў «Дэбюце».

Месца дзеяння — гомельская жаночая папраўчая калонія. А дакладней — доўгі лабірынт са сценаў: сталовая, швейны цэх, пакой спатканняў, спальні, перамоўны тэлефонны пункт... Паўсюль чысціна на мяжы стэрыльнасці. І ўсё акружана каменным плотам з каўняром з калючага дроту. Гэта тэрыторыя існавання целаў. Прастора душ расхінаецца ў прызнальных маналогах, разважаннях пра будучыню, кароткіх сустрэчах з роднымі (дзецьмі), падчас рэпетыцый самадзейнага спектакля... І, як ні парадасальна, у гумары — імправізацыйных мініяцюрах, акропленых чорнай іроніяй фразам.

Адзінаццаць асуджаных жанчын раствараюцца ў масе

такіх жа: швейны цэх, сталовая, пляц. Рэфрэнам памнажаецца працэдура нагляду: спіны, патыліцы, ступні, рукі, кішэні. Лейтматывам апавяшчаецца змена паравін года: вымятанне з пляцовак калоніі снегу, пяску. У іранічную алегорыю ператвараецца серыя кадраў «працоўнай тэрапіі»: зняволеныя шыюць амуніцыю для міліцыянераў.

Адзінаццаць асуджаных жанчын рэпечыруюць спектакль пад кіраваннем пажылога рэжысёра Аляксея Бычкова — тонкага псіхолага і майстра вытлумачэння. Тэатральная гісторыя ўзваецца з кінематографіяй. І тэатр у калоніі, і фільм Настасі Мірашнічэнкі — вяртанне: магчымасць прыхарашыцца, усміхнуцца, паплакаць. Узбіць валасы, падфарбаваць вейкі, нават пакакетнічаць... Але галоўнае — і спектакль, і фільм — лепшая рэабілітацыя для адзінаццаці асуджаных.

Час тут чаргуе свае сезоны, злёгка змяняючы фарбы. Колер у фільме — важны акцэнт. Яго трохгучнасць (антрацытавы, бэжавы, сіні) падтрымлівае і кампазіцыю, і вобразна-сэнсавую канструкцыю экраннага апавядання. Халодны сіні аглушае сваім маштабам і строгаасцю межаў. Гэта колер куртак асуджаных. Калі яны выстройваюцца на шэрым пляцы, сіні збіраецца ў гіганцкія пракактнікі. Калі працуюць над спектаклем у клубе, — расцілаецца гарызантальнай хваляй па спінках крэслаў. Пранізліваецца сіняга замацавана антрацытам трыкатажных шапак і нязручных чаравікаў. Гэта палітра вонкавага, адхілена-панарамнага свету. У процівагу яму дыстанцыю ад масы да канкрэтнага чалавека скарчае бедны, някідкі, але цёплы жаўтавата-бэжавы колер («пакаёвая» ўніформа асуджаных).

Разам з гераінямі аўтары «Дэбюта» пражываюць

восень (свінцовае неба, мокры асфальт, сінія курткі), зіму (сінія курткі, чорныя шапкі, белы снег) і вясну. Яна дадае ў суровую гаму акцэнт высакродна-ружовага (хусткі і халаты зняволеных) — як водбліск наіўнай надзеі, як прысмак ледзь улоўнага шчасця (вось дык гэтыя «ружовыя акуллары»!).

Невыпадкава вясна азначае прэм'еру. Адзінаццаць асуджаных жанчын дэбютуюць не ў клубе калоніі, а ў сапраўдным драматычным тэатры — Гомельскім. Сярод глядачоў — іх родныя. Гэта незапланаванае спатканне, дарэчы, адбылося дзякуючы намаганням здымачнай групы.

Колеравая партытура ў дакументалістыцы — падарунак рэальнасці. Далёка не заўсёды рэжысёр улоўлівае такую «падказку». Інтуітыўна або наўмысна, але Настася Мірашнічэнка па-майстэрску ўбудавала каларыт у апавядальную, структурную і сэнсавую іерархію фільма, пранікаючы праз бачнае да заўважнага.

Маятнікападобны рух ад асобы да безасабовасці, ад персоны — да строю, ад абыякавасці — да спагады ўвасабляе таксама аб'ектыў. Камеры відэаназірання, што прастрэльваюць любы маршрут і кут у калоніі, глядзяць пагардліва. Шэрыя кадры нагляду невыразныя, пазбаўленыя святла і паветра. Чуйная кінакамера (аператар Аляксандр Мароз і яшчэ пяцёра яго калегаў), наадварот, імкнецца ўглыб чалавека праз яго вочы. І яна не толькі ўзіраецца, але... слухае: яго мінулае, сучаснасць, будучыню. У адных дзеці сталяюць там — за Сцяной. У іншых — тут, але таксама за Сцяной.

Адзінаццаць асуджаных жанчын толькі ў фінале прадстаўлены рэжысёрам пайменна. Гэтую знаходку таксама падказала рэальнасць: на металічных спінках ложкаў замацаваны шыльды з прозвішчамі і напаясцёртымі фота. На іх — «рэзюмэ»: пачатак тэрміну — канец тэрміну. А ў гэтым працяжніку — два, чатыры, дзесяць гадоў...

Адзінаццаці прыгавораным трэба будзе нарадзіцца зноў. І аўтары фільма ўжо шукаюць спосабы аслабіць боль іх вяртання. Пасля злачынства і пакарання.

Рэжысёр Настася Мірашнічэнка — не дэбютант. Скончыўшы БДАМ (майстэрня Валерыя Гаравога), яна «разміналася» ў тэлевізійнай дакумдраме, а цяпер рашуча рушыла на авансцэну беларускага кіно. У альманаху кароткаметражных ігравых дэбютаў «Мы» яе навала лепшая: рэжысёр здолела зрабіць менавіта фільм, а не *Talk Show* са статычнага дыялогу, прапісанага ў сцэнарыі. Тым не менш устойлівага прафесійнага прыцягнення да Нацыянальнай кінастудыі Настася Мірашнічэнка пакуль не адчувае.

Наталля АГАФОНАВА

Конкурсы

РАЗНАСТАЙНАСЦЬ — ДЛЯ ЎВАСАБЛЕННЯ

Беларуская культура праз сцэнарыі і сюжэты

Прадстаўнікі кінасектара, працаўнікі тэлевізійных навінавых праграм, стваральнікі рэкламных ролікаў і анлайн-кантэнт (вэб-сайтаў, інтэрнэт-відэа), якія распаўсюджаюць гісторыі культурнай разнастайнасці і спрыяюць мірнаму суіснаванню нацый у агульным свеце, маюць магчымасць паказаць сябе на шырокай прасторы і ўдасканалівацца прафесійна дзякуючы конкурсу **ADAMI MEDIA PRIZE** прысуджаецца за культурную разнастайнасць ва Усходняй Еўропе і з'яўляецца штогадовай ўзнагародай, якая адзначае працу работнікаў медыя ў краінах Усходняга партнёрства Еўрасаюза — Азербайджана, Арменіі, Грузіі, Малдовы, Украіны і Беларусі.

Ініцыятыва, накіраваная на ўвасабленне культурнай разнастайнасці свету, абрасла шэрагам праектаў, удзел у якіх таксама дае магчымасць заявіць пра сябе. Напрыклад, **ADAMI** ладзіць дыялог-форумы, падчас якіх прафесіяналы ў сферы медыя могуць дэманстравать свае праекты. Разам з тым у рамках платформы вядзецца дыялог па пытаннях правільнага выкарыстання візуалізацыі на тэмы разнастайнасці, міграцыі і інтэграцыі. Першы дыялог прайшоў у кастрычніку мінулага года ў Баку. Галоўная тэма мерапрыемства — «Новы медыяфармат відэаблогіну і анлайн-медыя». Сямінара **ADAMI** «Дыялог для прафесіяналаў у сферы ТБ і кіно» прайшоў у сталіцы Арменіі Ерэване ў лістападзе. Удзельнікі форуму прадставілі ідэі і фільмы, прысвечаныя культурнай разнастайнасці. На закрыцці форуму **ADAMI** медыяпрыз абраў тры лепшыя праекты з Арменіі, Малдовы і Украіны, якія бяруць удзел у двух міжнародных мерапрыемствах і прадстаўляюць свае ідэі. Фестываль «Калі Усход сустракаецца з Захадам» адбыўся ў італьянскім мястэчку Трыесце ў студзені

2018 года, і *East Doc Forum* прайшоў у сталіцы Чэхіі Празе ў сакавіку 2018 года.

Беларускія творцы таксама маюць магчымасць далучыцца да слаборніцтва праз адлюстраванне тэм, якія падказвае наша культура. У 2018 годзе ўзнагарода **Adami Media Prize** будзе ўручана ў 6 катэгорыях.

Прыз у **галіне культурна-забаўляльных праграм і мастацкіх фільмаў (ігравыя фарматы)**. Да ўдзелу ў гэтай катэгорыі прымаюцца анімацыйныя і ігравыя фарматы (мастацкія фільмы, анімацыйныя фільмы, тэлесерыялы, тэлешоу, рэкламныя ролікі). У конкурсе ў галіне культурна-забаўляльных праграм і фільмаў могуць удзельнічаць любыя тэлекампаніі, тэлевізійныя і незалежныя прадзюсарскія кампаніі краін Усходняга партнёрства. Дапускаюцца праграмы любога фармату, працягласці і жанру.

За приз у **галіне інфармацыйных праграм і дакументальных фільмаў (неігравыя фарматы)** могуць змагацца любыя тэлекампаніі, тэлевізійныя і незалежныя прадзюсарскія кампаніі. Дапускаюцца любыя праграмы і фільмы ў неігравым фармаце працягласцю больш за 10 хвілін.

Асобны приз прадугледжаны ў **галіне навінавых праграм і неігравых кароткаметражных фільмаў**. У конкурсе могуць удзельнічаць любыя тэлекампаніі, тэлевізійныя і незалежныя прадзюсарскія кампаніі. Дапускаюцца любыя навінавыя праграмы і фільмы ў неігравым фармаце (да 10 хвілін).

Прыз за **вэб-старонку** будзе вызначаны ў конкурсе для **інавацыйных журналісцкіх або мастацкіх інтэрнэт-праектаў** на тэму інтэграцыі і культурнай разнастайнасці. Вэб-старонкі могуць быць прадстаўлены да ўдзелу ў конкурсе любым вытворцам вэб-кантэнт

краін Усходняга партнёрства. Дапускаюцца ўсе фарматы і жанры.

Прыз у катэгорыі **анлайн-відэа** прысуджаецца за **інавацыйнае журналісцкае або мастацкае анлайн-відэа** на тэму інтэграцыі і культурнай разнастайнасці. Два анлайн-відэа могуць быць прадстаўлены да ўдзелу ў конкурсе любым вытворцам вэб-кантэнт у любых фарматах і жанрах.

«**Малады ADAMI**» прысуджаецца тэлекампаніям, прадзюсарскім кампаніям, а таксама незалежным аўтарам/рэжысёрам. Да ўдзелу ў конкурсе дапускаюцца ўсе школы кіно і тэлебачання, акадэміі, каледжы і школы журналістыкі, камунікацый і медыя. Максімальны ўзрост удзельніка (прадзюсар/рэжысёр/аўтар) — 28 гадоў.

Заяўкі прымаюцца ў два этапы: да 1 ліпеня 2018 г. (для матэрыялаў, апублікаваных да 31 снежня 2017 г.); да 1 кастрычніка 2018 г. (для матэрыялаў, апублікаваных пасля 1 студзеня 2018 г.). Галацерымонія ўручэння ўзнагарод запланавана на пачатак снежня 2018 года ў сталіцы Малдовы Кішыневе.

Для ўдзелу ў конкурсе трэба аформіць заяўку ці зарэгістравацца тут: <https://www.adamimediaprize.eu/new-page-2/>.

Атрымаць больш падрабязную інфармацыю пра конкурс можна, звязавшыся з галоўным офісам: office@adamimediaprize.eu,

або праз прадстаўніцу конкурсу **ADAMI** ў Беларусі Волю Бартлаву:

Мінск 220065

а/с 36

Adami Media Prize Belarus

+375 29 6 244 322.

ХАМ У ПАРТЭРЫ

На сваёй струне

Ларыса СІМАКОВІЧ,
кампазітар

«...для натуральнасці апавядання патрэбна, па сутнасці, адно: каб дзеючыя асобы нічога не ведалі пра аўтарскую задуму...»

(Э. Казакевіч)

Спектакль можа нараджацца стыхійна. Можа збірацца па фрагментах. Ашчадна разважліва. Марудна і плынна.

Пошук рашэння маленькага эпизоду, гукавога збегу кантрастаў патрабуе часам столькі ж намаганняў, колькі пабудова опернай сцэны. Адзіна правільная кампазіцыйная траекторыя выпростваецца пакутліва і ўтомна, поўная няўлоўнай своеасаблівай логікі з элементамі дыктатарскага падпарадкавання. Логіка ёсць, але яшчэ больш няпэўна далікатнага, інтуітыўнага.

Генеральная рэпетыцыя спектакля. Апошні прагон. Бескампрамісная падгонка дэталей. Праверка дакладнасці дробных сутыкненняў-супадзенняў, балансу, кантрастаў, мантажных знітовак: спайкі — самае цяжкае ў любой драматургіі.

Генеральная рэпетыцыя — апошняя спроба даць спектаклю шанц выйсці на арбіту ўласнага вымярэння. Туды, дзе спектакль будзе надалей існаваць, дзе кожная сцэнічная рэч, кожнае дзеянне набудзе сваю метафізіку, дзе невядомым чынам, пры ўсёй тэатральнай умоўнасці, абудзіцца сапраўднае дыханне ўвасобленай ідэі і ўзнікне галоўнае: жывое свячэнне. Гукі, зрухі, дзеянні пачнуць плысці, перамяшчацца і ніколі не сыдуць з зададзенай траекторыі, той рытмічнай асновы, закладзенай аўтарскай дасведчанасцю і інтуіцыяй, не пазбавяцца тугой кантыленнасці і повязі.

Трава на зямлі — не проста трава, а сувязь. Сувязь — іду за І. Бродскім — паміж тым, што відаць, і неведомым-нябачным. У такі час прыдзірлівы слых абстрааецца: чужыя думкі і намеры чытаюцца з паветра. Зрок пераўзыходзіць сябе: заўважае дробныя недарэчнасці і недакладнасці.

Той, хто знаходзіцца на сцэне, пільнуе апошняю магчымасць злавіць патрэбны тон, вышыню галасавых абертонаў і вібрацый, прадчуць танальнасць прэм'ернага, заўтрашняга дня, тым самым прыцягваючы яго і набліжаную будучыню. Алхімія. Магія.

«Вы жудаснае лайно, мон каланэль, не крыўдуйце»
(С. Даўлагаў)

Ніхто не заўважыў хама ў пустым партэры. Хаму карцела выказацца, і хам нічым сябе не стрымліваў. З дна чэрава хама выпайзла і завісла ў крышталёнай цішыні самай акустычнай залы краіны сытае, самаздаволеннае пазяханне. Азілае чалавечае цела з неакрэсленымі інфантыльнымі формамі выдаліла з сябе ўсё, на што было зараз здольнае. Тугое, сытае, гучнае і нахабнае пазяханне выцягнулася перад сцэнай, перад здзіўленай матэрыяй новага спектакля, перад артыстамі, салістамі, дырыжорам і рэжысёрам напярэдадні прэм'еры. Паўторанае яшчэ і яшчэ раз, пазяханне падмацавала сябе вантробным бурчаннем і крактаннем і праплыло ў паветры гнілой, слізкай рыбінай. Да пазяхання прыліпла падхікванне, дробнае і вантробна-задаволеннае.

Хам выказаўся, а тонкая матэрыя знямела. Хам перамог, а добро не паспела сіснучы кулакі. Хаму было добра, і ніхто не мог сапсаваць яму яго перамогу.

Пачвара-рыбіна насычалася тонкай эманацияй гуку, крохкай субстанцыяй няўлоўнай і зыбучай акцёрскай праўды, сумненнямі і абвостранай чуйнасцю стваральнікаў.

«...а дзе ж вялікія Якуб Колас і Тамсаарэ? Пра іх швейцар не чуў»

(М. Велер)

Хаму заўсёды добра там, дзе раскашуецца беспакараннасць. У тралейбусе. На тэлебачанні. У краме. Яму ўсё роўна, што перад ім: пазнака генія, таленту, пакутніка, прарока, рамантыка, працаўніка.

Хам «вквашае» нацыянальную культуру пад сталом «сильных мира сего». Кінуты кавалак мяса — вызначэнне хамскіх паводзінаў. Высокія матэрыі адступаюць... Вы яшчэ разважаеце пра рэвізію жыццёвых каштоўнасцяў? Пра этычныя нормы? Пра стварэнне тайнай беларускай школы ў вёсцы Пінкавічы? Пра арышт за ліст у абарону сялянскіх дзесяцін? Пра пакінуты ў дзень смерці Коласа ліст у ЦК КПБ аб стане беларускай мовы? «На чорта тая ваша беларуская мова, гэтая мякіна на вадзе?» — дзівіцца хам. «Рызыкаваць уласным дабрабытам і ствараць нацыянальную оперу? Дзівак твой Моцарт!» — не разумее хам. Лепш бы пажыў больш, чым зводзіць сваё здароўе. Каму патрэбна тваё абурэнне ігнараваннем народных інтарэсаў? Нацыянальная опера? Засілле

італьянскіх спевакоў? Перавага італьянскай оперы над нацыянальнай... цьфу!

Цьфу на твой ліст 1785 года! Толькі паслухайце: «...мяркуючы па тым, як ставяцца да нямецкай оперы, магчыма, толькі часова знямоглай, яе хутчэй збіраюцца зваліць, зруйнаваць ушчэнт, чым узяць і падтрымаць. Толькі маёй сваячцы Ланге дазволена перайсці ў нямецкі зінгшпіль. Усе немцы, якімі Германія можа ганарыцца, павінны застацца пры італьянскім тэатры, павінны змагацца супраць сваіх землякоў! Тутэйшая тэатральная дырэкцыя падаецца мне занадта эканомнай і ніяк не патрыятычна натхнёнай. На вялікае няшчасце, засталіся тыя самыя дырэктары тэатра, як і аркестра, якія, з прычыны сваёй недасведчанасці і бяздзейнасці, больш

за ўсё спрыялі заняпаду сваёй справы. Быў бы хоць адзін патрыёт ля стэрна, усё выглядала б інакш! Тады б, безумоўна, першыя парасткі нацыянальнага тэатра маглі б расквітнець, што сталася ганьбай для Германіі, каб мы, немцы, раптам пачалі па-нямецку разважаць, па-нямецку дзейнічаць, па-нямецку размаўляць і нават — спяваць!»

Трыменне жывога сэрца Моцарта сутыкнулася з незадаволеным чынавенствам, зласлівацю і зайздасцю.

Галоўнае дасягненне эпохі бяспраўя — перакананне кожнага ў немагчымасці ўласнай ініцыятывы. Так знікае інстынкт дзеяння. Няма патрэбы ў размове з сумленнем: «Можна прымусяць сілай пабудаваць горад, але нельга сілай пабудаваць свабоднае і справядлівае грамадства. Можна ўкараніць пакараннем і катаваннямі пакару і паслухмянасць, але нельга пакараннямі ўкараніць чалавечнасць» (Э. Казакевіч). Паслужлівы розум хама ладуецца пад пануючыя сімпатыі і антыпатыі, своеасаблівае меню сацыякультурнай прасторы, абмежаванае інфарматыўнай ёмістасцю мозга.

Хамства — супольнасць. Прыярытэт сытага жыцця. Паяднаная сіла зграі, памножаная на інстынкт самазахавання. Гэтым самым інстынктам закладзена імкненне выбудоваць сістэму з такіх, як сам, з такой самай сістэмаўтваральнай структурай псіхікі. Хамства — прымітыўная з'ява з пункту гледжання філагенезу, лінгвістычных і інтэлектуальных характарыстык, як псіхафізіялагічная рэакцыя. Зноў за І. Бродскім: «найвялікшы вораг чалавецтва — не камунізм, не сацыялізм ці капіталізм, а вульгарнасць чалавечага сэрца...» Жыць сярэд падобных — гарантыя выжывання хама. Хаму нельга быць аднаму. Калі хам адзін, ён — нуль.

Але сёння хам у партэры. І ў экстазе. Не стваральнік. Спажывец. Можна і прыцмокнуць. І хіхікнуць. Шкада, што сплюнуць нельга: генеральны не дазваляе. Генеральнага мы — баімся.

«...калі ж, нарэшце, мінуюць пакуты — тваё стварэнне зруйнае лайдак»

(Р. Кіплінг)

Правыя «пафігізму» ў эпоху «ўкаранення пакарання смерцю» анекдатычна грацыёзныя.

Сцэнічныя «вузлы». Яны здараюцца заўсёды. У адну адзінку сцэнічнага часу сыходзіцца некалькі мікрадзеянняў, звязаных паміж сабой. Напрыклад, уключэнне страбаскопу павінна супаць з уключэннем фанаграмы, перамена асвятлення адбываецца на апошнім акордзе хору, запуск дым-машыны «завязаны» на рэпліцы акцёра.

«Вузел» — калі ўсё павінна адбыцца ў адзін момант. Гэта не столькі цяжка, колькі патрабуе пэўнай колькасці паўтарэнняў рэпетыцыйнага часу. Тут нельга эканоміць на жывых галасах, на рызыцы збіць калені ў харэагра-

фічным эпизодзе, на асвятляльных прыборах, якія аднаўляюцца раз у дзесяцігоддзе. Уключаецца звычайнае прафесійнае цярдэнне і вытрымка — неабходныя якасці моманту. На першым плане не мастацтва, а тэхналогія, зладжанасць. Машыністам сцэны, ад якіх залежыць, напрыклад, запуск дым-машыны альбо запуск сцэнічнага «снегу» з паднябесся, удзяляецца асабліва ўвага і пашана.

Дакладнасць супадзення «снегу» са святлом, фанаграмы — з дым-машынай, апошняга харавога акорда — з пластычнай рэплікай акцёра адрэпетавана ўсе чатыры разы плюс пяты. І яшчэ адзін — кантрольны. Калі ўсё атрымалася, добры настрой забяспечаны да самай прэм'еры. Удзячнасць даходзіць да кожнага, асабліва да маладзёна Ігара, ад якога своечасовае выпадзенне «снегу» і залежыць. Радасці — мора! (на «вузел» спатрэбілася толькі адна рэпетыцыя!). Самадору — гурбы! (Можна было б і ашчадней з прафесіяналамі...)

Дзень прэм'еры. Заслона расхінецца праз тры хвіліны. Усе на месцы. Патрэбныя прыборы ўключаны. Непатрэбныя выключаны. Дзверы з абодвух бакоў шчыльна зачынены. Усе чакаюць каманды на пачатак. Напружаная сцішанасць. Апошні позірк на сцэну і артыстаў. Застаўся Ігар. Ён ужо на версе? «Снег» з ім? «Дзе Ігар?» — пытаюся я Рамана, заўважаючы пад пахай скрыню са «снегам»? «Дзе Ігар?» — ледзь паспяваю запытацца, бо сам Раман шустра аддаляецца, кідаючы весела з-за спіны: «А Ігара не будзе! Сёння я за яго!» І — знікае з відавочна.

Я разумею: яму мяншасць рэпетыцый не трэба. Ён геній свайго месца. Такі ж, як Ігар. Ён будзе сыпаць «снег» зліплымі камякамі і так, як захоча. І столькі, колькі захоча. І без рэпетыцый. А калі не захоча, то можа і не кідаць зусім. Яму гэта нашто?

«Асцерагайся музыкі...»

Ад музыкі трэба адступацца. Як ад прорвы. Каб не прапасці. Чым глыбей у музыку, тым далей ад яе. Колькі аркестрантаў у аркестры перастаюць быць музыкантамі. Колькі харыстаў, схаваныя за пультамі, маюць план новай кухні альбо маршрут суботняга шопінгу.

Патрэбна дыстанцыя. Мост, які адначасова злучае і аддаляе. Чым займаўся Вівальды, калі не пісаў свае канцэрты. А Моцарт? А Бах!? Рудавалосы вучыў дзяўчынак спяваць, «кінуты ўсім чалавецтвам і ўласнай жонкай», бязмерна паглынаў пунш. «Добратэмпераваны» арганіст рабіў дзяцей.

Асцерагайся музыкі. Яна прымусяць стаць на калені. Звычайнае жыццё закончыцца без шанцу вярнуцца. Прачнецца спачуванне. Маленькае «няшчасце» незнаёмага дзіцяці паглыне цябе цалкам, і ты апраўдаеш яго, ты згодзішся з ім, гэтым няшчасцем, і пачнеш пакутліва плакаць разам.

Сцеражыся: дзіцячае «няшчасце» хутка скончыцца. Тваё — не. Будзеш зрываць чужы боль і не паспееш заўважыць, як аплакваеш усё чалавецтва. Укленчыш і перад ім. Перад кожнай душой. За тое, што жывуць. За тое, што ў неверагодных умовах застаюцца высакароднымі, мужнымі, непакіснымі ў сваёй чысціні і непашкоджанасці. Непакісныя і моцныя ў любых жыццёвых калізіях, яны робяцца даступнымі, уразлівымі і знявольнымі ў музыцы.

Асцерагайся музыкі. У дзіцінстве пайграй ля мінорных канцэрт (любы!) і досыць. У дарослае жыццё не пускай музыку. Плануй параметры кухні, купляй мэблю, хадзі на шопінг, смаж рыбіну, купляй бананы. Сядзі ля тэлевізара. Гуляй у чужое жыццё. Смейся і ўсміхайся. Так зможаш падоўжыць жыццёвы прамежак. Будзеш здаровы і дужы.

Ад музыкі спакутуеш. Час спыніцца, затым знікне. З'явіцца музыка — знікнеш ты. Знікне мужнасць, дужасць. Знікне здольнасць жыць у стылі *hugge*. Замільгаюць такты стагоддзяў. Замроіцца дом, цеплыня. Адною слязіны хопіць амыць не адну планету. Не адну душу. У мінулым застанеца спалоханае дзіцяня і змерзлыя кантралёры ў чатырнаццатым тралейбусе. Там... Там, там... Асцерагайся музыкі... Матэрыя пераменлівая і зыбка. Хам — паўсюдны і нязменны.

Сілуэты Спадчыны

Аўтарскі праект
Уладзіміра Цвіркі

Царква Святога Аляксандра Неўскага.

СТАЛОВІЧЫ

Зусім непадалёк, на абшары ваколіцы, дыхае вялікі шматпавярховы горад. Але ў гэтай вёсцы ён зусім не адчуваецца. Тут подых іншага жыцця: разважлівага, нетаропкага, калі хочаце — памяркоўнага. Здаецца, што людзі рухаюцца не як павольна, не спяшаючыся, як быццам ужо зранку спланавалі і расклалі дзень па хвілінах. І, ведаеце, нечакана для сябе адчуў, што мой бег, мая мітусня непрыкметна зніклі, можа, нават засталіся ў тым вялікім горадзе, з якога толькі што прыехаў сюды.

І такі стан адразу спадабаўся. І адчуў я сябе нават не як вальней і прывольней, як быццам заехаў да старога добрага знаёмага. Пайшоў па вуліцы, прыпыняючыся і вітаючыся з усімі, каго сустрэкаў з мясцовых жыхароў, дасюль зусім незнаёмымі. А яны ў адказ трохі ўсміхаліся, ківалі, непрыкметна нахіляючыся ў мой бок. Калі ж запытаўся, дзе можна паглядзець той ці іншы старадаўні будынак, здавалася, што суразмоўца забываўся нават пра свае справы. Бо да яго звярнуліся з пытаннем, з просьбай! Ён можа нечым дапамагчы гэтаму гарадскому небаракі, які нічога ў ягонай мясцовасці не ведае, ну, проста як сляпое кацяня! І цябе бяруць за руку і вядуць у патрэбным напрамку, непасрэдна да таго месца, пра якое толькі што пытаў. Вось, глядзі, госць паважаны, якія цуды тут у нас захаваліся! І абавязкова яшчэ нешта распавядзе твой праваднік. І высветліцца, што гэта інфармацыя перадаецца толькі табе і больш нікому. Можа, суразмоўца нават панізіць голас, абвернецца туды-сюды, каб не падслухаў хто...

Гэта наша правінцыя, нашы мілыя вёсачкі і іх жыхары — шчырыя, прыветлівыя, гатовыя кінучь усё і дапамагчы. Гэта ў нашых генах. І засталася ад продкаў. На душы становіцца цяплей і ўтульней.

Але ж асноўная мэта, дзеля якой я сюды завітаў, — паглядзець адзіны ў Беларусі храм рыцараў Мальтыйскага ордэна. Болей на абшарах нашай радзімы шукаць — не знайсці.

Так! Менавіта тут, у Сталовічах Баранавіцкага раёна, захаваўся такі архітэктурны помнік. Яго, праўда, трохі перабудоўвалі. Але ўсё па парадку. У самым пачатку XVII стагоддзя, а дакладней у 1610 годзе, на гэтым месцы, дзе цяпер уздымаецца мураваны храм, на грошы князя М. Радзівіла быў пабудаваны драўляны касцёл Святой Марыі і Іаана Хрысціцеля, які прызначаўся для рыцараў Мальтыйскага ордэна. Менавіта для гэтага храма з Італіі прывезлі скульптуру Маці Божай. Побач у 1639 годзе будоўца цагляная Ларэтанская капліца. Над праектам спачатку працаваў італьянскі архітэктар І. Фантана, а пасля яго смерці завяршыў будоўлю І. Г. Глаўбіц.

Узводзіўся касцёл Іаана Хрысціцеля з 1740 па 1746 гады на сродкі ўладальніка мястэчка Сталовічы, прадстаўніка шляхецкага роду М. Дамброўскага, які насіў высокі тытул камандора рыцарскага Мальтыйскага ордэна. Першапачаткова будынак касцёла меў адметныя рысы архітэктурны віленскага барока. Паводле старых здымкаў і малюнкаў, пасля паўстання пад кіраўніцтвам К. Каліноўскага ў 1863 годзе касцёл перадаў праваслаўным, а над яго вежамі і малітоўнай залай узняліся купалы. Сёння тых купалоў над будынкам касцёла няма, але над яго вежамі высяцца праваслаўныя крыжы. Асвечана царква ў гонар Святога Аляксандра Неўскага. Храм працуе і па сёння.

Зусім побач з гэтай святыняй мы ўбачым мемарыяльны камень з шылдай, на якой пазначана дата бітвы (12. IX. 1771 г.) паміж канфедэратамі гетмана М. Агінскага і войскамі А. Суворова. А 5 жніўня 1772 года Расія, Прусія і Аўстрыя ажыццявілі Першы падзел Рэчы Паспалітай.

Цікава ўбачыць і дзеючы касцёл Найсвяцейшага Сэрца Ісуса, пабудаваны ў Сталовічах у стылі неаготыкі ў 1907 годзе на сродкі вернікаў.

Гэты куточак Брэстчыны багаты архітэктурнымі помнікамі і мясцінамі, звязанымі з жыццём і дзейнасцю нашых знакамітых землякоў. Вось і помнік у Сталовічах, як белы карабель, нібы плыве па зялёных хвалях наваколля з далёкага мінулага. З надзеяй і верай у нас, хто пакрысе ўспамінае сваю спадчыну.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Ларыса Іванаўна ЦІМОШЫК

Рэдакцыйная
калегія:
Тасцяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барскоў
Віктар Гардзей

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзімава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Алесь Карлюкевіч
Анатоль Крэйдзіч

Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zvyazda.minsk.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 292-20-51
намеснік галоўнага
рэдактара — 292-43-03

адказны сакратар — 292-20-51
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 292-56-53
аддзел прозы і паэзіі — 292-56-53
аддзел мастацтва — 292-20-51
бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выданае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ
Нумар падпісаны ў друку
26.04.2018 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 1403

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79.
Індэкс 220013

Заказ — 1412
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі
ў электронным выглядзе,
не вяртаюцца
і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў
публікацыі.